

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

KRIZE IDENTITY V ADOLESCENCI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sebastián Mareška

*Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání (maior) + Český jazyk se zaměřením na
vzdělávání (minor)*

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubíková, Ph.D.

Plzeň, 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

vlastnoruční podpis

Přelice děkuji Mgr. Kateřině Kubíkové, Ph.D. za její lidský přístup, ochotu, vstřícnost, odborné vedení a včasné reakce na dotazy a prosby. Děkuji Mgr. Michale Sulekové za nasměrování k tématu krize identity v adolescentním věku.

OBSAH

Úvod.....	1
1 ADOLESCENCE JAKO FÁZE VÝVOJE	2
1.1 ČASOVÉ VYMEZENÍ ADOLESCENCE	2
1.2 VÝVOJ V ADOLESCENCI.....	2
1.3 POZDNÍ ADOLESCENCE	4
1.4 ERIKSONOVA TEORIE PSYCHICKÉHO VÝVOJE	5
2 IDENTITA.....	7
2.1 TEORIE EGO IDENTITY PODLE ERIKSONA A MARCII	7
2.2 DALŠÍ VYBRANÉ TEORIE IDENTITY.....	10
2.3 OBLASTI IDENTITY	11
2.4 PARADOXY IDENTITY	12
3 KRIZE A KRIZE IDENTITY	14
3.1 BALDWINOVA TYPOLOGIE KRIZÍ.....	14
3.2 DEPERSONALIZAČNÍ KRIZE V ADOLESCENCI	15
3.3 KRIZE IDENTITY V ADOLESCENCI VS. KRIZE STŘEDNÍHO VĚKU	16
4 GENERACE Z.....	18
4.1 FENOMÉN SNĚHOVÉ VLOČKY	18
4.2 SOCIOKULTURNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PROŽÍVÁNÍ DOSPÍVÁNÍ GENERACE Z.....	19
5 PŘEHLEDOVÁ STUDIE.....	21
5.1 ASSESSMENT OF IDENTITY DEVELOPMENT AND IDENTITY DIFFUSION IN ADOLESCENCE.....	21
5.2 SELF-CONSTRUAL AS A MEDIATOR BETWEEN IDENTITY STRUCTURE AND SUBJECTIVE WELL-BEING	21
6 VÝZKUMNÁ ČÁST	22
6.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	22
6.2 UŽITÉ METODY	23
6.3 POPIS VZORKU.....	24
7 ANALÝZA DAT PODLE KATEGORIÍ	25
7.1 KATEGORIE VNÍMÁNÍ SEBE SAMA	25
7.2 KATEGORIE MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ.....	34
7.3 KATEGORIE EMOCÍ	41
7.4 KATEGORIE SOCIOKULTURNÍCH FAKTORŮ	46
8 RELIABILITA DOTAZNÍKU	54
9 EXPLORATIVNÍ ANALÝZA	56
10 DISKUSE.....	60
ZÁVĚR	66
RESUMÉ.....	67
SEZNAM LITERATURY	69
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	71
PŘÍLOHY.....	I

Úvod

Hlavním důvodem výběru tématu krize identity v adolescenci byla má životní fáze, během které jsem došel k přesvědčení, že se ve svých 21 letech nacházím v krizi středního věku. Po konzultaci tohoto problému s lektorkou vývojové psychologie Mgr. Sulekovou jsme dospěli k názoru, že se s vyšší pravděpodobností jedná o krizi identity v adolescenci. Rozhodl jsem se do této problematiky ponořit a v bakalářské práci se jí věnovat.

V teoretické části práce se zaměřuji na představení základních pojmů jako je krize, adolescence, identita a na s nimi související témata, jako jsou vývojové úkoly v adolescenci, vybrané teorie identity, typy krizí a podobnost krize středního věku a krize identity v adolescenci. Soustředím se také na dnešní adolescenty, tedy na generaci Z a fenomén tzv. sněhových vloček.

Klíčový nástroj výzkumné části bakalářské práce představuje dotazník, vyplněn studenty Západočeské univerzity z různých fakult. Studenti ZČU v adolescentním věku anonymně zodpověděli otázky mapující stav jejich identity. Základní výzkumnou otázkou je, jakým způsobem se formuje celkové sebepojetí studentů Západočeské univerzity v adolescenci v kontextu vnímání sebe sama, emocí a mezilidských vztahů, a jaký vliv na tento proces mají sociokulturní faktory ovlivňující vývoj generace Z. Ve výzkumné části se zabývám také reliabilitou a explorativní analýzou dotazníkových položek.

1 ADOLESCENCE JAKO FÁZE VÝVOJE

1.1 ČASOVÉ VYMEZENÍ ADOLESCENCE

Adolescence je obdobím života člověka předcházené pubescencí a následované ranou dospělostí. Společně s pubescencí je adolescence obvykle řazena pod dospívání a je charakterizována jako plynulé pokračování puberty až k dospělosti. (Kopecká, 2011, s. 143)

První ucelenou koncepci vysvětlující adolescenci jako vývojové období představil americký psycholog Hall. Stádium adolescence interpretuje veskrze jako období konfliktu, který je nutný vnímat jako přirozený. (Hall in Macek, 1999, s. 16 a 17)

Periodizace a časové vymezení adolescence se liší literaturou. Macek (1999, s. 12) vymezuje tři fáze adolescence:

1. časná adolescence: rozmezí zhruba 10 (11) až 13 let,
2. střední adolescence: rozmezí zhruba 14 až 16 let,
3. pozdní adolescence: rozmezí 17 až 20 let.

Vágnerová (2005, s. 323 a 324) rozlišuje dva druhy adolescence jakožto fáze dospívání:

1. raná adolescence (pubescence): rozmezí zhruba 11 až 15 let,
2. pozdní adolescence: rozmezí zhruba od 15 do 20 let.

Za počátek rané adolescence neboli pubescence je považován nástup fyzického zrání a její konec je dán dosažením biologické dospělosti, tedy stavem, kdy je jedinec schopen zplodit potomky (Blatný, 2020, s. 100). Adolescence tedy startuje pohlavním dozráváním, její ukončení je variabilní a liší se v různých oblastech, například v psychologické a sociální. U vysokoškolských studentů bývá konec adolescence dáván do paralely s ukončením vysokoškolského studia, proto se můžeme setkat i s ukončením adolescence ve věku 24 až 26 let (Bajčiová a kol., 2011, s. 290).

1.2 VÝVOJ V ADOLESCENCI

Co se týče tělesného vývoje, kolem 20. roku života zpomaluje růst ve srovnání s předchozími vývojovými obdobími, typicky se prodlužuje trup, ztrácí se dětský výraz obličeje, pohyby se harmonizují a koordinují. Jedinec je na vrcholu své fyzické zdatnosti a má za normálních podmínek a okolností dobrý zdravotní stav. (Kopecká, 2011, s. 148)

Ve vývoji poznávacích procesů se zpomaluje rozvoj inteligence a rozvíjí se logicko-deduktivní myšlení. Adolescentní myšlení je samostatné a tvořivé, jedinec je schopen uvažovat o smyslu života, má vlastní názory, je kritický k informacím, nebojí se diskutovat. Rozumové výkony ovšem stále nejsou na úrovni dospělého člověka, a to kvůli nedostatku zkušeností a vědomostí. (Tamtéž, s. 149)

Vývoj osobnosti je typický sebeutvářením, sebepoznáváním a sebehodnocením; hledáním a nalezením vlastní identity. S vývojem osobnosti v adolescenci souvisí pojmy adolescentní egocentrismus a adolescentní perfekcionismus. Adolescentní egocentrismus je charakteristický nadměrným zájmem o svou osobu a pocitem vlastní výjimečnosti, adolescentní perfekcionismus označuje mj. kritické vnímání chování svých rodičů.

Ve vývoji citů a sociálních vztahů by přirozeně mělo dojít k citové stabilizaci, přičemž citová škála je v plné šíři rozvinuta. Dochází k rozvoji vztahů, lze rozlišit vztahy přátelské, které se prohlubují a stávají se důvěrnějšími a trvalejšími, a milostné, zahrnující první zamilování a hluboká citová vzplanutí. (Tamtéž)

S fází adolescence je spojeno mnoho úkolů, které by měl jedinec splnit. Ideálním programem adolescence je stav, kdy je člověk v tomto období na vrcholu své fyzické síly, je nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší (Říčan, 2006, s. 191). Jedná se pouze o ideální stav, který v realitě není pravidlem.

Adolescence je procesem, během kterého se z dítěte stává dospělý jedinec, a toto období představuje jakýsi most mezi dětstvím a dospělostí. Jedinec by měl nabýt nezávislosti, upevnit své postoje a názory, měl by se orientovat ve svých hodnotách a přesvědčeních a umět je bezpečně definovat.

V adolescenci dochází k výrazné změně obsahu sociálních rolí jedince. Na konci adolescence se několik sociálních rolí změní či otočí. Největší změnou mohou být zasaženy rodinné role, adolescent může hrát aktivnější roli v péči o sourozence nebo přejímá větší odpovědnost za domácnost. Ovlivňujícím faktorem může být rozhodnutí o vlastním bydlení, přičemž adolescent má tendenci se osamostatnit. Právě získání nezávislosti je důležitým krokem v adolescenci a v cestě k nabytí dospělosti.

Rozvoj emoční inteligence může být zásadním pilířem ve vývoji. Během adolescence se jedinec učí lépe porozumět svým emocím a emocím ostatních, což je důležité pro mezilidské vztahy a životní dovednosti.

Adolescence zahrnuje i objevování a přijímání vlastní sexuální identity. Jednotlivec se učí o svém těle, sexuálních vztazích a etice, právě v období adolescence se poprvé projevuje odlišná sexuální orientace. (Macek, 1999, s. 77)

Co se týče kognitivních změn, v adolescenci dochází ke zvyšování schopnosti uvažovat o různých možnostech, o jednotlivých řešeních konkrétních problémů, roste vědomí vlastní kompetence a efektivnost při řešení problémů (Tamtéž, s. 58).

Adolescent by měl mít již plně vyvinuté abstraktní myšlení. Měl by být připraven na rodinný či minimálně partnerský život. Měl by mít ucelené a vštípené priority, cíle, kterých chce v dospělosti dosáhnout. Jedním z hlavních cílů adolescence je ovšem formování vlastní identity.

1.3 POZDNÍ ADOLESCENCE

Klíčovou fází adolescence je pro téma této bakalářské práce pozdní adolescence, v níž se nachází dotazovaní studenti Západočeské univerzity v Plzni.

Pozdní adolescence, již můžeme datovat mezi 17 až 24 lety života, se ze všech fází dospívání nejvíce přibližuje dospělosti (Bajčiová a kol., 2011, s. 290).

Změny vedoucí k dospělosti, kterými jedinec v této fázi prochází, závisí především na tom, *„jak adolescenti časují své dospělé role, jestli se rozhodují pro vysokoškolská studia, zda se ekonomicky osamostatňují, nebydlí s rodiči, vstupují do manželství, či se stávají rodiči“* (Tamtéž).

Prioritou jedinců v pozdní adolescenci může být hledání vlastní nezávislosti, s čímž souvisí i potřeba osamostatnění, a do tohoto problému vstupují také generační spory. Adolescenti mohou kritizovat své rodiče, jejich kritika je ovšem více konkrétní a lépe mířená než u pubescentů, může se jednat o potřebu převzít odpovědnost za svůj život a životní styl (Říčan, 2006, s. 213).

Pozdní adolescence je období plné vážných rozhodnutí, která mají markantní vliv na průběh života jedince. Během pozdní adolescence nejčastěji dochází k rozhodnutí ohledně vzdělání a kariéry. V tomto věku se jedinec rozhoduje, zda bude ve studiu pokračovat, či započne pracovní kariéru.

1.4 ERIKSONOVA TEORIE PSYCHICKÉHO VÝVOJE

Německý psycholog Erikson představil v polovině 20. století svou teorii psychického vývoje vycházející z klasické psychoanalýzy. Jedná se o osm vývojových stádií: kojenecké období, rané dětství, věk hry, školní věk, adolescence, mladá dospělost, dospělost, stáří. Každému stádiu Erikson přisuzuje jeden psychosociální úkol (nebo také psychosociální krizi), který je potřeba v daném období vyřešit. Vyřešení každého úkolu je pak předpokladem k dalšímu vývoji osobnosti. Dále ke každému období určuje základní ctnost, jádrovou patologii a rozsah významných citů. (Erikson, 2002, s. 248)

Erikson k adolescenci přiřazuje vývojový úkol nazvaný identita vs. konfuze rolí (někdy také identita vs. zmatení identity) a časově ji vymezuje od 12 do 20 let. Vnímá ji jako období, ve kterém se rozvíjí identita a rozvíjí se a mění se sebepojetí. (Erikson in Vágnerová, 2005, s. 45)

Za základní ctnost v tomto období považuje Erikson věrnost a za jádrovou patologii zavržení, jako rozsah významných vztahů určuje skupiny vrstevníků a partie (Erikson in Blatný, 2020, s. 28).

Následný stav po splnění tohoto úkolu odpovídá stavu, kdy si je adolescent jistý svou identitou, má představu o svých názorech a postojích, hodnotách a přesvědčeních, má určené cíle, které chce v dospělosti splnit, umí se sám za sebe rozhodovat, dokáže kompetentně řešit nastalé situace a problémy, je připraven na dospělost jako takovou. Protikladem utvořené pevné identity je difúzní identita. Právě vybudování silné identity je předpokladem plnění dalšího vývojového úkolu intimita vs. izolace, jenž je připisován mladé dospělosti. (Erikson, 2002, s. 248)

Adolescentní moratorium, pojem zavedený Eriksonem, označuje stav či postoj, který by se dal popsat jako provizorium. Adolescent zkouší roli dospělého nezávazně, je mu poskytován prostor k experimentům. Tento prostor mu poskytuje společnost jako taková,

sociální skupiny nebo také instituce. Objevuje se tendence tuto fázi prodlužovat a setrávat ve fázi hledání a experimentování, než skutečně dojde k přijetí role dospělého. Adolescent může vnímat setrvávání v moratoriu lákavě a pozitivně a užívat jeho výhod, tento stav je ovšem také spojen s pochybnostmi a s úzkostnými stavy. (Erikson in Macek, 1999, s. 26)

2 IDENTITA

Slovo identita má původ v latině, latinské *identicus* lze přeložit jako totožný, stejný. Kromě psychologie a sociologie se výraz využívá například v algebře, ve které označuje rovnost. Identita v psychologii a sociologii představuje až abstraktní pojem, který není lehké definovat. Lze říci, že identita člověka je sebeuvědomění, stav, ve kterém je jedinec absolutně schopen zodpovědět otázky typu: kdo jsem? jaký jsem? co chci? Tento pojem v psychologii představil Erikson, který se sám přesné definici identity bránil (Erikson in Říčan, 2006, s. 217).

Identitu provází sebejistota, kompetentnost, zodpovědnost, sebevědomí, vědomí o tom, kam patřím a kam směřuji, schopnost brát situace tzv. do vlastních rukou, um definovat svá přesvědčení, hodnoty, názory a postoje. Identitu lze chápat jako převážně stálý základ *já* jedince. Obsahuje také vlastnosti, které se mohou v průběhu života měnit. Tvoří ji všechny sociální role, které jedinec plní.

2.1 TEORIE EGO IDENTITY PODLE ERIKSONA A MARCIA

Formování a hledání identity se týká všech vývojových stádií, v adolescenci má ovšem největší vliv. Erikson označuje vytvoření identity za hlavní akt, ke kterému by mělo v adolescenci dojít. Všechny předchozí vývojové úkoly, které Erikson k jednotlivým vývojovým stádiím připisuje, se tohoto úkolu v adolescenci přímo účastní. Erikson představil koncepci ego identity, ve které uvedl základní pojmy a přišel s teorií, že identita je výsledkem tří faktorů: identifikace v dětství, identifikace v současném dění a faktorem tzv. závazků, které jsou definovány jako konkrétní cíle a hodnoty jedince. Na základě těchto aspektů představil Erikson čtyři fáze (stavy, statusy) identity. (Erikson in Výrost a kol., 2008, s. 115 a 116)

Z Eriksonových fází identity vychází kanadský psycholog Marcia, který identifikoval 4 hlavní statusy identity, vycházející z aspektů závazku (který je definován podobně jako Eriksonem, tj. cíle a hodnoty jedince) a hledání neboli krize (anglicky *exploration* nebo *crisis*). Hledáním neboli krizí je myšleno hledání závazku (tedy cílů a hodnot, případně názorů a postojů), jeho přehodnocování a zkoumání. (Marcia in Macek, 1999, s. 25)

4 statusy identity podle Marcii (Tamtěž):

- difúzní identita,
- předčasně uzavřená identita,
- dosažená identita,
- moratorium.

Status difúzní identity odpovídá nízkému stupni závazku i hledání (krize). Jedinec nemá určené cíle a hodnoty a ani je aktivně nehledá, nezkoumá. O ujasnění své identity nemá zájem a nepociťuje potřebu definovat svou identitu. Své názory a přesvědčení mění na základě svého okolí, přizpůsobuje se a jeho sebehodnocení podléhá reakcím ostatních, nevytyčuje si žádné životní cíle a reaguje na životní události spontánně. (Tamtěž)

Stavu vysokého stupně závazku a nízkého stupně aktivního hledání odpovídá status předčasně uzavřené identity, ve kterém jedinec předčasně uzavře svou identitu a stanoví či přebere své cíle a hodnoty bez aktivnějšího zkoumání, většinou se s nimi zidentifikuje prostřednictvím blízkých sociálních skupin nebo autorit, aniž by zvažoval alternativy.

Dosažená identita představuje jak vysoký závazek, tak vysokou míru aktivního hledání (krize). Jedinec dosáhne své identity stanovením vysokého závazku prostřednictvím aktivního hledání a zkoumání hodnot, přesvědčení a cílů.

Moratorium označuje stav vysokého stupně hledání, ale nízkého stupně závazku, což jedince nutí k experimentování a prozatímním řešením, co se týče hodnot, přesvědčení a cílů. Jedinec v moratoriu není zatím rozhodnut, jaké závazky jsou pro něj důležité, a nemá jasnou představu o své identitě.

Ideálním statusem je status dosažené identity. Ostatní statusy postrádají buď kritické myšlení a aktivnější hledání (status předčasně uzavřené identity), stanovení cíle či uvědomění si hodnot a přesvědčení (status moratoria), či zájem o svou osobnost v podobě jak neschopnosti stanovení závazku, tak v podobě nezájmu o hledání a zkoumání závazku (status difúzní identity).

V teorii identity Eriksona a Marcii odpovídá status moratoria tomu, co lze považovat za krizi identity. Co se týče aspektu hledání, bývá někdy také označován právě jako krize. Jedinec se nemůže bezpečně a jednoduše identifikovat se závazky, se kterými je v kontaktu, a to ho může provádět celou adolescencí. Když Macek tvrdí, že adolescent v krizi identity

může vnímat své rodiče jako „*morálně diskreditované*“ (Tamtéž, s. 177), právě to je důvodem, proč u adolescenta nedošlo k identifikaci se svými rodiči. Tento jedinec nepřijme závazky (cíle, hodnoty, postoje, názory) členů své rodiny, neidentifikuje se s nimi, protože prostřednictvím hledání právě jejich závazky zavrhne, nesouhlasí s nimi, mohou mu přijít špatné, může to být důvodem, proč vnímá své rodiče jako morálně diskreditované.

Hledání závazku prostřednictvím vysokého stupně hledání tak pokračuje do pozdní adolescence. Hlavním prostředím, kde adolescent nevědomky podstupuje hledání a prozkoumávání závazku, se stává většinou vysoká škola, zájmové skupiny, vrstevníci, případně zaměstnání.

Jedinec, nalézající se v jednom statusu identity, se může v průběhu adolescence (nebo života obecně) dostat do jiného statusu, což znamená, že jedinec přechází do statusu moratoria následovně:

- Ze statusu difúze identity do statusu moratoria,
- ze statusu předčasně uzavřené identity do statusu moratoria,
- ze statusu dovršení identity zpět do statusu moratoria.

Adolescent, který nevykazoval zájem o nalezení či hledání identity a nacházel se ve statusu difúze identity, může ještě v průběhu adolescence započít hledání. Může dojít k podnětům, které ho dovedou k nalezení hodnot. Pokud se adolescent skutečně dostane z difúze identity do moratoria, mohou se mu změnit priority a stejně tak všechny rysy závazku. Může být vůči identifikaci s různými závazky více skeptický než adolescent, který se do moratoria dostává přímo.

Jedinec ve statusu předčasně uzavřené identity se může prostřednictvím nových podnětů, které ho dostanou zpět k hledání, odpoutat od závazků, se kterými se identifikoval pomocí nízkého stupně hledání. Může se tak z nevyzrálého adolescenta, co se závazků týče, dostat zpět do moratoria a případně k dovršení identity. Podněty, které mohou jedince v tomto statusu přimět k návratu k hledání, úzce souvisí se vzory, se kterými se tento jedinec identifikoval.

Ze statusu dovršení identity, tedy ideálního stavu našeho sebeuvědomění, není potřeba se do moratoria vracet, pokud došlo k identifikaci se závazky prostřednictvím skutečně vysokého stupně hledání. Jedinec má potřebu vracet se z dovršení identity do

moratoria, jestliže se jednotlivé rysy závazku buď naprosto změnily, nebo zmizely, pak je žádoucí návrat do moratoria a hledání nového závazku, přičemž je vysoká pravděpodobnost, že k nalezení dojde, neboť jedinec již má s dovršením identity a nalezením vysokohodnotného závazku předchozí zkušenost. Příčinou tak radikální změny nebo vymizení závazku, aby došlo k odpoutání se od své identity a k návratu do moratoria, mohou být sociální vztahy (jejich změna nebo odstranění prostřednictvím odluky), psychické onemocnění, objektivní změny ve vnímání závazku.

2.2 DALŠÍ VYBRANÉ TEORIE IDENTITY

Teoriemi identity se vedle Eriksona a Marcii zabývají mnozí psychologové.

Symbolický interakcionismus je teorie představena americkým psychologem Strykerem. Identitu vnímá jako zvnitřněnou roli, přičemž hierarchické uspořádání těchto identit (zvnitřněných rolí) tvoří naše self, které se člení dvěma způsoby: podle výraznosti a podle významnosti identit. Identita se tedy skládá z výrazných a nevýrazných identit (rolí). Výraznost je pravděpodobnost vyvolání určité identity v různých situacích, například nevýrazná identita má tendenci se projevit až při vysokém prahu vyvolání, významnost identity pak vyjadřuje, v jakém rozsahu odpovídá obraz sebe sama v roli našemu ideálnímu já. Tato teorie přímo spojuje chování v roli s naší identitou a naši identitu s chováním v roli, přičemž identita a chování se navzájem ovlivňují. (Stryker in Výrost, 2008, s. 117)

Britský psycholog Tajfel a kolektiv přišli s teorií sociální identity, přičemž oblastmi jevů této teorie jsou jedinec, role a společnost. Podle této teorie obsahuje self personální a sociální identitu. Personální identita je definována tím, jak jedinec popisuje své vlastnosti, dovednosti a schopnosti. Sociální identita je základem sociálního chování. (Tajfel in Tamtéž)

Tato teorie zahrnuje označení dvou druhů sociálních skupin. Pojem ingroup označuje skupinu, se kterou se jedinec identifikuje, a outgroup skupinu, se kterou se neidentifikuje, s čímž souvisí pojem model minimální skupiny. Při experimentálním výzkumu, během kterého byli zúčastnění rozděleni do dvou skupin na základě banálních rozdílů a s nulovou předchozí negativní zkušeností mezi nimi, členové jedné skupiny vykazovali rivalitu a konfliktnost vůči členům druhé skupiny, tento jev vysvětluje fungování chování sociální identity jedince. (Tajfel, Turner in <https://learning-theories.com/social-identity-theory-tajfel-turner.html>)

Etnolingvistická teorie britsko-amerického psychologa Gilese vychází z Tajfelovy teorie sociální identity. Za hlavní kritérium, na základě kterého dochází ke srovnávání dvou skupin, považuje jazyk, s čímž souvisí teorie etnolingvistické identity, která propojuje sociální identitu, individuální identity a právě jazyk. (Giles in Výrost, 2008, s. 118)

Teorii sebeurčení představili američtí psychologové Deci a Ryan. Autoři zde rozlišují dva typy motivace: autonomii (chování z vlastní volby a vůle) a kontrolu (chování vynucené okolím na základě závazků, povinností a norem), a tři základní principy: autonomii (řízení se podle vlastních hodnot a přesvědčení), kompetenci (touha po úspěchu) a sociální začleněnost (pocit spojení s ostatními). (Deci, Ryan in Slezáčková, 2012, s. 26)

Tato motivační teorie může souviset s hledáním identity, neboť identita zahrnuje to, kým se cítíme být, co považujeme za důležité, jak se identifikujeme. Teorie sebeurčení také zdůrazňuje důležitost autonomie, tj. schopnost jednat v souladu se svými vlastními hodnotami a přesvědčeními. Krize identity zahrnuje zkoumání vlastních hodnot, přesvědčení a preferencí. Autonomie umožňuje jednotlivcům svobodu v rozhodování a ve formování své identity podle svých vlastních hodnot. Co se týče kompetencí, mohou je posílit především získáváním poznatků o sobě a schopnostmi efektivně se vyrovnávat s identitárními otázkami. Jelikož je proces hledání identity realizován také v interakci s ostatními, pocit příslušnosti a propojení s ostatními hledání identity ovlivňuje. Teorie sebeurčení tedy poskytuje teoretický rámec pro porozumění motivacím a procesům, které formují identitu, zejména pokud jde o autonomii a soulad s vlastními hodnotami při hledání identity.

2.3 OBLASTI IDENTITY

Identita jedince může získat libovolné přívlastky, běžně se setkáváme s označeními jako národní nebo kulturní identita. Tyto oblasti identity lze vnímat jako kamínky, které pospolu tvoří mozaiku, identitu. Vybrané oblasti identity by pak vypadaly následovně.

- Národní identita – příslušnost k určitému národu, identifikace s konkrétní národní kulturou a historií.
- Pohlavní identita – *„pocit sounáležitosti či rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními i sekundárními pohlavními znaky, i se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví“* (Fifková, 2008, s. 13).

- Kulturní (etnická) identita – pocit příslušnosti k určité kulturní skupině, identifikace s konkrétní kulturou, jazykem a tradicemi.
- Náboženská identita – příslušnost k určitému náboženskému směru, identifikace s konkrétním náboženstvím.
- Sexuální identita – identifikace s konkrétní sexuální orientací.
- Sociální identita – příslušnost a identifikace s určitou sociální skupinou nebo třídou, s konkrétními sociálními normami a hodnotami.
- Vztahová identita – příslušnost k určitému vztahovému statusu, identifikace s určitým vztahem či vztahovými rolami.
- Rodinná identita – pocit příslušnosti a identifikace s konkrétní rodinou, včetně rodinných tradic, hodnot a rolí.
- Ekologická identita – pocit spojení s přírodou a životním prostředím, identifikace s ekologickými hodnotami a udržitelným životním stylem.
- Historická identita – pocit spojení s historií, identifikace s konkrétními historickými událostmi a tradicemi, příslušnost k určité historické etapě.
- Identita životního stylu – příslušnost k určitému životnímu stylu, identifikace s konkrétním způsobem života, hodnotami a preferencemi spojenými s konkrétním stylem života.
- Politická identita – identifikace s politickou ideologií, konkrétní stranou nebo politickými postoji a hodnotami.
- Profesionální identita – identifikace s konkrétním povoláním nebo profesním prostředím, včetně hodnot spojených s pracovním životem.

2.4 PARADOXY IDENTITY

Co se týče nalézání a dovršování identity, objevuje se v sociologii problém zvaný paradoxy identity. První paradox, zvaný *já vs. my*, je charakterizován tím, že při vstupu do sociální skupiny upřednostňuje jedinec kolektivní zájem před individuálním, což zpochybňuje jeho identitu. Bere ohledy na potřeby skupiny, přijímá její hodnoty a přesvědčení, upozaduje své *já*, což má na identitu jedince fatální vliv. (Dostupné z <https://changingminds.org/explanations/needs/identity.htm#Paradox>)

Druhým paradoxem je *dokonalé já vs. skutečné já*. Svých ideálů leckdy jedinec nedosáhne i přes to, že usiluje o svou dokonalost. Jedinec má tendenci oddělovat své skutečné *já*, svou skutečnou identitu, od svého skutečného nedokonalého *já*, nedokonalého chování. Když se tyto dvě identity střetnou, má jedinec sklon hledat ospravedlnění a výmluvy. (Tamtéž)

Tyto paradoxy v podstatě poukazují na problémy, kterým čelíme při definování své identity, když se potýkáme s napětím mezi individualitou a skupinovou příslušností a idealizovanou versus reálnou verzí sebe sama.

3 KRIZE A KRIZE IDENTITY

Krize, z latinského crisis, v češtině svár nebo rozhodování, vyjadřuje například v literární vědě vrchol či zvrát, ve kterém dojde k obratu v příběhu. Krize člověka označuje stav, kdy se do nerovnováhy dostane vlastní vnímání významu problému a možnosti zvládnání, ke kterým má přístup, a tato nerovnováha je těžká, časově ohraničená a neovladatelná doteď fungujícími mechanismy zvládnání (Kast, 2010, s. 15 a 17).

Krize funguje v životě také jako zvrát, jako obrat v životním příběhu, od kterého se má něco při nejmenším změnit. Krizí jako konkrétním bodem započíná celé krizové období, které je charakteristické úzkostnými stavy a strachem.

3.1 BALDWINOVA TYPOLOGIE KRIZÍ

Americký psycholog Baldwin rozlišuje ve své typologii šest typů krize na základě stupně závažnosti. Prvním typem krize je dispoziční krize, jedná se o akutní reakci na vnější stresory. K těmto krizím dochází, když jednotlivec čelí intenzivnímu tlaku nebo výzvám ze strany okolí. Krize je vyvolána konkrétní událostí nebo okolností, což vede ke zvýšenému emočnímu a často chaotickému stavu. Klíčovou charakteristikou je okamžitý dopad stresoru na jedince. (Baldwin in Rajeswari, 2022, s. 7)

Druhý typ, tranzitorní krize, zahrnuje běžné životní změny, které jedinci mohou očekávat, ale cítí se být pod jejich kontrolou. Tyto krize často vznikají během očekávaných životních změn, jako je založení rodiny, kariérní změny nebo mezníky ve vzdělávání. Přestože jsou předvídatelné, může vnímaný nedostatek kontroly vést k emočnímu stresu. (Tamtéž, s. 8)

Třetím typem je traumatická krize, způsobená traumatickým stresem. Tento typ krize vyvolává neočekávaný vnější stres, který jedinci mohou ovlivnit pouze málo nebo vůbec. Tato krize často pramení ze závažných a traumatických událostí, které mohou jedince emocionálně zahltit. (Tamtéž)

Vývojová krize vzniká jako reakce na situace, jež vyvolávají emoce spojené s nevyřešenými konflikty v životě člověka. Tyto krize mají vnitřní původ a odrážejí základní vývojové problémy. Mohou souviset se závislostí, konflikty hodnot, sexuální identitou, kontrolou a schopností citové intimity. (Tamtéž, s. 9)

Pátým typem je psychopatologická krize, zahrnující emoční krizi, u níž hraje významnou roli již existující psychopatie, která krizi buď urychlila, nebo zkomplikovala její adaptivní řešení. Tento typ zahrnuje situace, kdy ke vzniku krizí přispívají psychické poruchy, jako jsou hraniční porucha osobnosti, závažné neurózy či schizofrenie. (Tamtéž)

Šestý typ krize je pojmenován jako nouzová psychiatrická situace. Týká se krizových situací, kdy je celkové fungování jedince vážně narušeno a není schopen převzít osobní odpovědnost. Příkladem mohou být akutní suicidální chování, předávkování drogami, akutní psychózy, nekontrolovatelný hněv nebo intoxikace alkoholem. (Tamtéž, s. 10)

3.2 DEPERSONALIZAČNÍ KRIZE V ADOLESCENCI

V adolescenci je stav krize identity vnímán víceméně přirozeně. Adolescent si klade otázky, kdo a kým je, přemýšlí o smyslu života, o svých cílech, o sobě jako o člověku, o své identitě, což provází vnitřní chaos a pocity strachu a úzkosti. Jedinec leckdy krizi projít musí, aby se dokázal s konkrétními závazky identifikovat.

Ovšem v adolescenci může dojít i k osobnostním poruchám. Bajčiová a kolektiv (2011, s. 290) uvádí následující depersonalizační krize v adolescenci.

Krize sebeúcty, k níž vede dlouhotrvající zaměření na vnitřní prožitky, jedinečnost a sebestřednost, může ohrozit vlastní sebeúctu, což často vede k nereálným představám o vlastních schopnostech. V této krizi se prožívání pohybuje mezi přeceňováním a podceňováním vlastní osoby. (Tamtéž)

Krize autority, vznikající konfrontací s autoritami, může zahrnovat odmítání vnějších autorit a hledání vlastních hodnot a přesvědčení. Adolescent může experimentovat s různými formami projevu nesouhlasu, což může vést k napětí s rodiči, učiteli nebo jinými autoritativními postavami. V tomto procesu může docházet k formování vlastního světonázoru a etických postojů. (Tamtéž)

Krize tělesnosti, související s významnými tělesnými změnami, se může rovnat krizi vlastní hodnoty, dojde-li u adolescenta k přeceňování vlastního těla a k přeceňování své tělesné jedinečnosti. To zahrnuje jak fyzické aspekty, například změny vzhledu v důsledku puberty, tak i psychologické faktory, jako je sebehodnocení a pocity sounáležitosti s vlastním tělem. (Tamtéž)

Krise sexuálního vývoje, především nejistota v oblasti sexuality, je krizí, během které jedinec prožívá výzvy a otázky spojené se svou sexuální orientací a rolí. Může zahrnovat nejistoty ohledně vlastní sexuality, experimentování s novými sexuálními projevy a hledání rovnováhy mezi vlastními potřebami a společenskými normami. Tato krize může ovlivnit i mezilidské vztahy, vnímání intimity a může vést k suicidálnímu chování. (Tamtéž)

Suicidální krize je stav, během kterého jedinec zažívá vážné myšlenky nebo pocity týkající se sebevraždy. Tato krize může být spojena s emocionálním utrpením, depresí nebo jinými duševními obtížemi. Jedná se o naléhavý stav, který vyžaduje okamžitou pozornost a podporu odborníků na duševní zdraví. Suicidální myšlenky nejsou něco, co by jedinec měl zvládat sám, a je důležité vyhledat pomoc a podporu od profesionálů a blízkých osob. (Tamtéž)

3.3 KRIZE IDENTITY V ADOLESCENCI VS. KRIZE STŘEDNÍHO VĚKU

Ačkoliv jsou krize identity v adolescenci a krize středního věku krizemi ve dvou různých fázích života, obě mohou odrážet podobné téma hledání a definování sebe sama.

V adolescenci se jedinec snaží porozumět svému místu ve světě, svým hodnotám, zájmům a budoucímu směru. Zaobírá se otázkami ohledně vlastní identity, ohledně závazků (cílů, postojů, hodnot, přesvědčení, názorů), což může vyvolat krizi, nejistotu nebo experimentování s různými rolemi a hodnotami. Adolescence je obvykle prvním obdobím, během kterého jedinec intenzivně a aktivně zkoumá otázky týkající se toho, kdo je.

Na druhé straně krize středního věku obvykle přichází kolem věku 40 až 60 let a může být spojena s hodnocením dosavadního života, s dosavadním naplněním cílů a přehodnocováním závazků. Lidé mohou začít kriticky posuzovat své rozhodnutí, cíle a směřování, což logicky vyvolává otázky ohledně identity a smyslu života. V krizi středního věku se dotazování na identitu může objevit ve zcela odlišném kontextu. Na rozdíl od adolescence, ve které je identita podrobena hledání, zde identita prochází jakousi revizí. Jedinec může hodnotit svůj dosavadní život, přehodnocovat své cíle, hodnoty a rozhodnutí, a snažit se najít smysl v tom, čeho dosud dosáhl. Otázky o vlastní identitě mohou být provázeny otázkami o smyslu života a naplnění.

Říčan (2006, s. 279) se ke krizi středního věku vyjadřuje následovně: „*Ožívá adolescentní téma identity.*“ Je to právě dovršená identita z adolescentního období, která prochází během krize středního věku zkouškami ohledně své pravosti a autentičnosti, je zkoušena prostřednictvím přehodnocování a dotazování, zda všechno bylo učiněno tak, jak mělo.

Krize středního věku může být jakousi druhou adolescencí, co se identity týče. Také během tohoto období mohou vzniknout nové ambice, sny, touhy, ale především závazky, stejně jako v případě hledání závazků v adolescenci. Krize středního věku může být spojena s touhou najít hlubší smysl života a nalézt autentičnost. Může se zdát, že krize středního věku slouží jako jakási kontrola, zda krize identity v adolescenci proběhla úspěšně.

Obě tyto krize, stejně tak jakákoli životní krize, slouží jako příležitost k osobnímu růstu a k pochopení sebe sama. Jedná se o klíčové body ve vývoji, které jedince pomohou nasměrovat ke svému závazku.

4 GENERACE Z

Generace Z je souhrnné pojmenování generace jedinců narozených od konce 90. let 20. století do cca poloviny prvního desetiletí 21. století. Je předcházena generací Y, tzv. mileniály, a následována generací alfa, tedy jedinci narozenými po roce 2010.

4.1 FENOMÉN SNĚHOVÉ VLOČKY

V souvislosti s jedinci narozenými ve stejných letech jako generace Z se v poslední době často zmiňuje také pojem *generace sněhových vloček*. Toto označení pochází z románu Klub rváčů z roku 1996 a stejně jako v kontextu příběhu, generace sněhových vloček je považována za méně odolnou, za více vztahovačnou a urážlivou než ostatní generace (Závodná, Falch, 2022, s. 7). Označení sněhová vločka přímo odkazuje především na originalitu a neopakovatelnost každé sněhové vločky, která bývá dávána do souvislosti se snahou mladých jedinců o jedinečnost, což se promítá i do chování těchto jedinců.

Označení sněhová vločka v tuzemsku funguje coby zjednodušující nálepka, stále častěji se v internetových a novinových článcích využívá tento termín útočně a pejorativně. Různí autoři užívají k zjednodušujícím popisům této generace různé atributy, jedná se například o úzkostnost, problémy s pozorností, nesmělost a stydlivost při veřejných projevech, zahlcení informacemi, smyslové přetížení, snahu o dokonalost, kritiku autorit a osob v nadřazených postaveních, a autoři ji nazývají také rozmazlenou generací (Poucha, 2023, dostupné z <https://www.magnoli.cz/jak-jednat-s-nastupujici-rozmazlenou-generaci/>), (Čiháková, 2023, dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/marketa-svamberk-sauerova-generace-z-snehovych-vlocek.html).

Stále častější jsou otevřené generační spory mezi jedinci narozenými v minulém století a jedinci z generace sněhových vloček. Generační propast, tedy situace, kdy se zástupci starší generace názorově rozcházejí se zástupci mladší generace, je v současnosti nejzřetelnější právě mezi generací Z a tzv. baby boomers, což je generace jedinců narozených ve 40. až 60. letech minulého století. Hlavními aspekty tohoto konkrétního generačního sporu jsou například technické rozdíly a fakt, že především internet se stal nedílnou součástí života mladších jedinců, stejně tak způsob komunikace, styl humoru, konkrétní slova ze slovní zásoby (jako anglicismy a tzv. slang generace Z) prohlubují

popisovanou propast. Liší se také hodnoty a postoje, které mohou být u tzv. baby boomers podmíněné zkušenostmi. Na tyto dvě generace působí také naprosto odlišné kulturní vlivy.

Ve státech, ve kterých se v minulém století změnil politický režim z totalitního na demokratický, jako je tomu například v České republice, odlišuje starší a současné generace mnohem více aspektů jako je například přístup k informacím, různým ideologiím a politickým postojům, ekonomická situace a ekonomické příležitosti.

4.2 SOCIOKULTURNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PROŽÍVÁNÍ DOSPÍVÁNÍ GENERACE Z

Právě generační spory se staršími generacemi se staly formujícími aspekty dospívání generace Z. S nimi souvisí kritika autorit, která je buď příčinou nebo následkem generačních sporů. Na otázku, proč je generace Z taková, jaká je, mohou odpovědět následující kulturní a sociální faktory, které prožívání dospívání generace Z ovlivňují.

Generace Z je jedna z prvních generací, která měla možnost být v přímém styku s digitálními technologiemi od samotného narození jedince. Vyrůstají v rozvoji internetu a sociálních sítí. Právě digitální komunikace ovlivňuje způsob, jakým komunikují a získávají informace. Sociální sítě, konkrétně Instagram, Facebook nebo Twitter (dnes X), jsou nedílnou součástí života většiny jedinců z generace Z. Právě sociální sítě formují jejich identitu a patří k ní, mají vliv nejen na vnímání sebe sama, ale také na sociální interakce a komunikaci.

Generace Z zažívá politickou a ideologickou otevřenost, což souvisí s politickou angažovaností této generace. Může být aktivnější a politicky angažovanější, stejně tak zažívá širší multikulturní prostředí. Může být ovlivněna často diskutovanými politickými tématy, jako jsou práva LGBT osob, migrační politika, politické postoje ke klimatické změně nebo k válečným konfliktům.

Právě válečné konflikty, probíhající v době dospívání této generace, klimatické změny či měnící se ekonomická situace, mohou na generaci Z působit coby frustrující aspekty v dospívání.

Dospívání této generace bylo poznamenáno virovou pandemií covid-19, kterou provázely tzv. lockdowny. Lockdowny a karanténní opatření vedly k omezení osobních setkání a sociální interakce, což může mít vliv na rozvoj sociálních dovedností a vztahů

generace Z. Zvýšená závislost na online komunikaci a sociálních médiích jako na náhradě za osobní setkání může ovlivnit způsob, jakým mladí lidé budují vztahy a vnímají sociální situace. Pandemie posílila již existující trend nárůstu online kultury. Zrušení nebo omezení kulturních událostí, koncertů, sportovních akcí a jiných společenských aktivit může ovlivnit zážitky a vzpomínky dospívajících. Pandemie ale také zdůraznila důležitost péče o duševní zdraví. Generace Z může mít zvýšený zájem o témata související s duševním zdravím a péčí o sebe právě na podkladě těchto zkušeností během dospívání.

Jako všechny generace může být také generace Z ovlivněna návykovými látkami a jejich dostupností, především nikotinovými výrobky či alkoholem. Stále častější a diskutovanější jsou volně prodejné kanabinoidní výrobky.

Sociokulturní faktory hrají klíčovou roli v procesu formování identity tím, že poskytují rámec, skrze který jedinec chápe sám sebe v kontextu své společnosti, ale také tím, že formují názory, postoje, hodnoty a přesvědčení jedince.

5 PŘEHLEDOVÁ STUDIE

V problematice identity a jejího zkoumání byly provedeny výzkumy prostřednictvím konkrétních nástrojů a metod pro měření identity.

5.1 ASSESSMENT OF IDENTITY DEVELOPMENT AND IDENTITY DIFFUSION IN ADOLESCENCE

Assessment of Identity Development and Identity Diffusion in Adolescence (AIDA) je empirický výzkum z roku 2012, zaměřující se na koncept identity v kontextu psychoanalytických a psychodynamických teorií a na jeho odraz v teoriích sociálně-kognitivních. Cílem této studie bylo vytvoření nástroje, dotazníku AIDA, pro hodnocení identity u adolescentů. Koncept identity byl rozdělen do dvou kategorií: kontinuita a koherence. Kontinuita zahrnuje stabilitu cílů, závazků, rolí a vztahů, zatímco koherence odráží jasnost sebe-definice a diferencovanou mentální reprezentaci. Dotazník AIDA obsahuje škály měřící difúzní identitu, včetně podškál měřících různé aspekty identity. Výzkum může být relevantní také pro diagnostiku poruch osobnosti. (Goth a kol., 2012)

5.2 SELF-CONSTRUAL AS A MEDIATOR BETWEEN IDENTITY STRUCTURE AND SUBJECTIVE WELL-BEING

Tato studie z roku 2014 se zaměřuje na předpoklady, na kterých je založen koncept identity. Tyto předpoklady vycházejí z individualistického pohledu na self. Pokud je identita vnímána jako vzájemně provázaná s ostatními aspekty identity, jako jsou pocity jedinečnosti, oddělenosti a kontinuity, mohou hrát tyto aspekty menší roli v podporování subjektivního blahobytu. Výsledky provedené studie na vzorku 226 jedinců naznačily, že u jedinců s vysokým stupněm vzájemného sebechápání existuje slabší vztah mezi různými rysy struktury identity a subjektivním blahobytem než u těch s vysokým stupněm nezávislého sebechápání. Výsledky také ukázaly, že specifičnost, oddělenost a stabilita obsahu identity ovlivňují pozitivní a negativní afekt prostřednictvím nezávislého a vzájemného sebechápání. Tyto závěry zdůrazňují důležitost použití perspektivy sebechápání při zkoumání adaptivních funkcí identity. (Pilarska, 2014)

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

Mapující výzkum provedený mezi studenty ZČU se zaměřuje především na pocity a názory, které by u vzorku mohly signalizovat probíhající krizi identity, přičemž krize identity je zde na základě popsaných teoretických předpokladů chápána jako proces probíhajícího formování sebepojetí, jako status adolescentního moratoria, tedy stav neukončeného hledání závazků.

Motivací pro provedení výzkumu byl fakt, že krize identity je jevem připisovaným pubescenci, případně rané adolescenci, ovšem se známkami nedovršené identity se lze setkat také u studentů vysoké školy.

Na základě zjištěných teoretických přístupů jsme se rozhodli stanovit takový design výzkumu, pro který bylo nezbytné stanovit následující výzkumné otázky.

6.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Základní výzkumná otázka (ZVO) zní:

Jakým způsobem se formuje celkové sebepojetí studentů Západočeské univerzity v adolescenci v kontextu vnímání sebe sama, mezilidských vztahů, emocí, a jaký vliv na tento proces mají sociokulturní faktory ovlivňující vývoj generace Z?

Na základě ZVO vznikly čtyři dílčí výzkumné otázky (DVO):

1. Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti vnímání sebe sama?
2. Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti mezilidských vztahů?
3. Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti emocí?

4. Jaký je vliv sociokulturních faktorů ovlivňujících vývoj generace Z na proces utváření sebepojetí adolescentů studujících na ZČU?

DVO 1 se zaměřuje na zmapování osobních vlastností a hodnot studentů Západočeské univerzity, a především na jejich vztah k vlastní osobě.

DVO 2 zkoumá sociální interakce a vztahy, které studenti navazují. Zájem spočívá v pochopení, jak studenti vnímají své sociální role, vztahy s vrstevníky, rodinou a ostatními členy společnosti, a jak tyto vztahy ovlivňují jejich sebepojetí.

DVO 3 se zabývá analýzou emocionálního prožívání studentů. Cílem je porozumět, jak studenti vnímají své vlastní emoce a jak s nimi pracují.

DVO 4 se zabývá analýzou vnějších vlivů působících na prostředí, ve kterém se adolescenti vyvíjejí. Cílem je přiblížit, jak tyto faktory ovlivňují formování sebepojetí studentů.

6.2 UŽITÉ METODY

Jako klíčový nástroj praktické části byl zvolen dotazník, jehož účelem je získat postoje a informace od studentů Západočeské univerzity, což nám přiblíží proces formování identity u adolescentů studujících na ZČU. Využití dotazníku bylo založeno na schopnosti získat co nejvíce dat v co nejkratším čase, což bylo klíčové pro úspěšné provedení výzkumu a dosažení cílů této práce.

Podstatu dotazníku tvoří otázky, na které je možno odpovědět na Likertově škále od 1 do 5, přičemž 1 znamená naprosto nesouhlasím, 2 znamená spíše nesouhlasím, 3 znamená neutrální postoj k tvrzení, 4 znamená spíše souhlasím, 5 znamená naprosto souhlasím.

Dotazník obsahuje celkem 40 položek, které lze stejně jako DVO rozdělit do 4 kategorií: vnímání sebe sama, mezilidské vztahy, emoce, sociokulturní faktory. Byl navržen tak, aby respektoval anonymitu respondentů, a účast na něm byla dobrovolná.

Dotazník byl distribuován dvěma způsoby. Byl sdílen na osobním profilu sociální sítě Facebook, kde byl následně znovu sdílen okruhem blízkých, studujících na ZČU. Dále byl vytvořen propagační leták obsahující název tématu, krátký popis dotazníku a QR kód, prostřednictvím kterého došlo k přesměrování na adresu samotného dotazníku. Leták byl umístěn na nástěnky v budovách Západočeské univerzity v Plzni, konkrétně Chodské náměstí 1, Veleslavínova 42, Univerzitní 26.

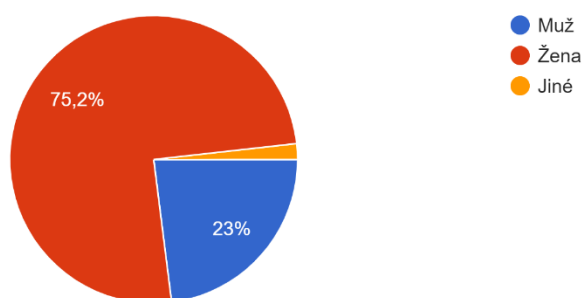
Sběr dat byl proveden od 2. února 2024, kdy byl dotazník vytvořen pomocí softwaru Google Forms a sdílen na sociální síti Facebook, do 11. dubna 2024, kdy byl sběr dat ukončen.

6.3 POPIS VZORKU

Výběr adekvátního vzorku byl proveden s ohledem na cíle výzkumu. Byl vybrán vzorek studentů Západočeské univerzity, kteří svým věkem a sociální rolí studenta vysoké školy odpovídají statusu adolescenta (Bajčiová a kol., 2011, s. 290). Hlavním kritériem pro zařazení respondenta do výzkumu bylo studium na ZČU.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 113 osob studujících na Západočeské univerzitě, z toho 85 žen, 26 mužů a 2 osoby, jež uvedly své pohlaví jako jiné.

Jsem
113 odpovědí

Graf 1: Pohlaví respondentů.

Respondenti uvedli studijní obor, z čehož vyplývá, že valná většina respondentů studuje na Fakultě pedagogické (FPE), menšiny pak tvoří studenti fakult ekonomické (FEK), elektrotechnické (FEL), filosofické (FF), právnické (FPR) a zdravotnických studií (FZS). Přesný počet respondentů z jednotlivých fakult zobrazuje následující tabulka.

Tabulka 1: Fakulta ZČU, na které respondent studuje.

FPE	FEK	FF	FZS	FPR	FEL
88	12	6	4	2	1

Věk respondentů odpovídá adolescentnímu věku vymezenému podle Bajčiové a kol. (Tamtéž). Co se týče nejvíce zastoupených věkových skupin, 30 respondentů se nachází ve věku 21 let, 27 ve věku 20 let, 23 ve věku 22 let, 14 ve věku 23 let.

7 ANALÝZA DAT PODLE KATEGORIÍ

Výsledky dotazníku analyzujeme podle výše definovaných kategorií.

7.1 KATEGORIE VNÍMÁNÍ SEBE SAMA

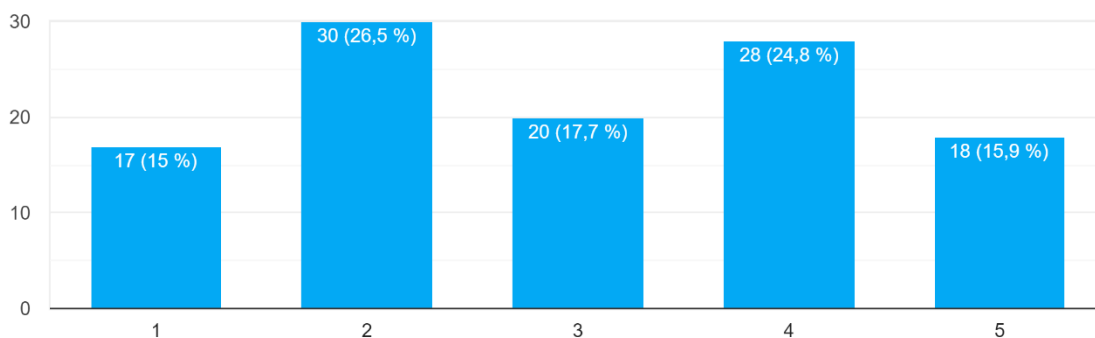
Kategorii vnímání sebe sama odpovídá 15 dotazníkových položek.

Tvrzení číslo 1: *Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci.*

S tímto tvrzením nesouhlasí 47 respondentů, naopak souhlasí 46, 20 zaujímá neutrální postoj. Právě odpověď na otázku: *kdo jsem?* přitom tvoří základní stavební kámen identity jedince. Zajímavým faktorem je vysoký počet respondentů, kteří se k otázce staví neutrálně, což by mohlo naznačovat existenci určité míry nejistoty nebo komplexního uvažování ohledně vlastní identity.

Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci.

113 odpovědí

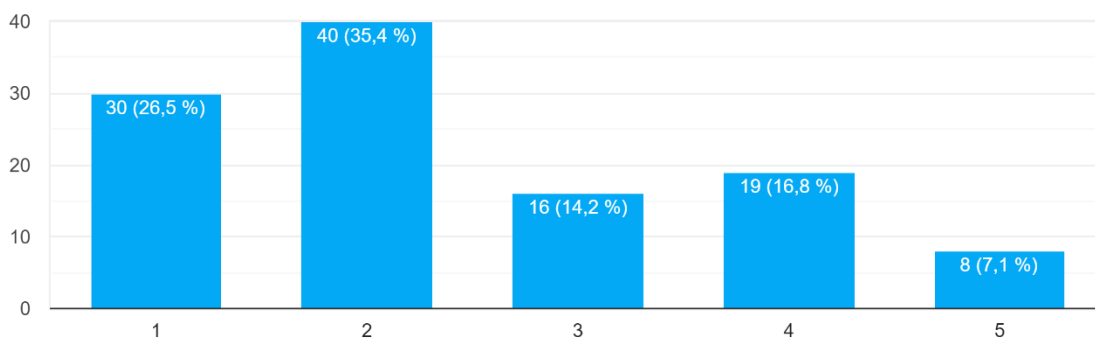
Graf 2: Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci.

Tvrzení číslo 2: *Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení.*

70 dotázaných nevyjádřilo potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení, což naznačuje, že většina tyto aspekty závazku má bezpečně určené. 27 respondentů s tvrzením souhlasí, což může naznačovat existenci určitých rozporů nebo nejistot ve vnímání osobních hodnot a přesvědčení, nebo jejich dosavadní neurčení. 16 studentů vyjadřuje neutrální postoj, tito respondenti mohou vykazovat v této oblasti nejistotu nebo potřebu další reflexe.

Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení.

113 odpovědí

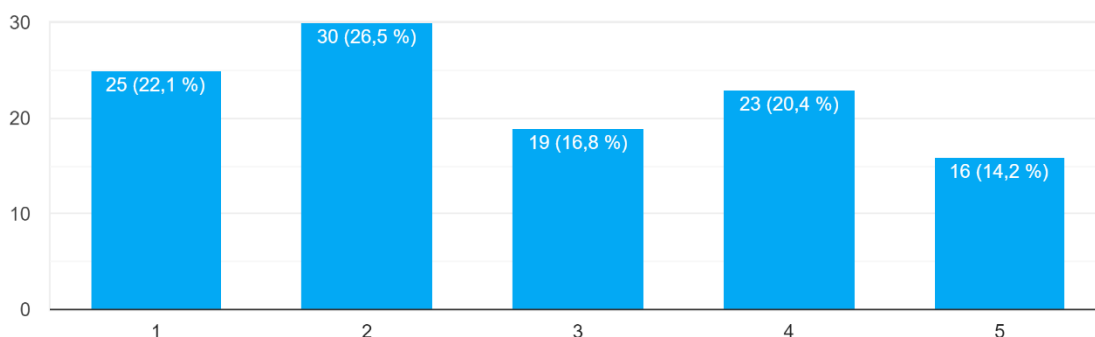
Graf 3: Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení.

Tvrzení číslo 3: *Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu.*

Výsledkem je nesouhlas 55 respondentů s tvrzením. S tvrzením se ztotožňuje 39 respondentů a neutrálně ho vnímá 19 z nich. Zjištění naznačují, že většina dotázaných má své životní cíle jasně dané a určené. S tvrzením souhlasící respondenti mohou vykazovat určitou míru nejistoty nebo nedořešenosti v plánování budoucnosti a ve stanovování životních cílů. Nerozhodnutí respondenti mohou mít ohledně své budoucnosti a životních cílů nejasné pocity.

Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu.

113 odpovědí

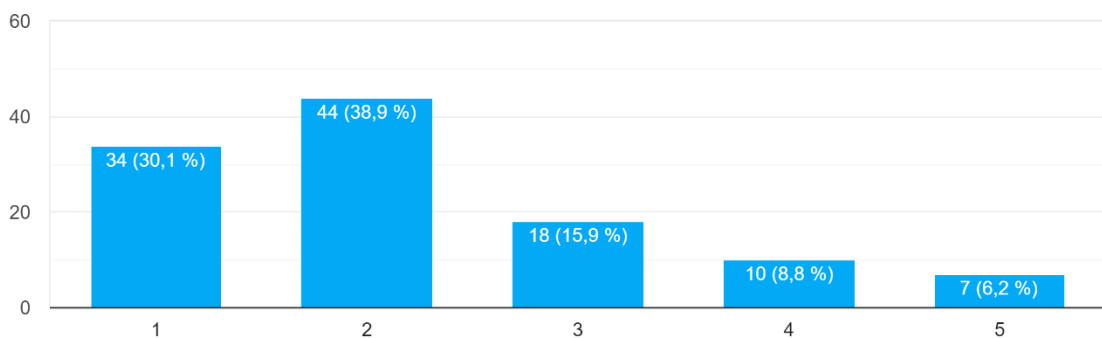
Graf 4: Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu.

Tvrzení číslo 4: *Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám.*

S tvrzením nesouhlasí 78 dotázaných, což naznačuje, že tato skupina má pozitivní postoj k procesu vlastního osobního rozvoje a je s ním spokojena. S tvrzením souhlasí 17 respondentů, což může signalizovat nespokojenost či pochybnosti ohledně svého vývoje, litování již vykonaných životních rozhodnutí či skepsi vůči budoucnosti. Neutrální postoj vyjádřilo 18 respondentů.

Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám.

113 odpovědí

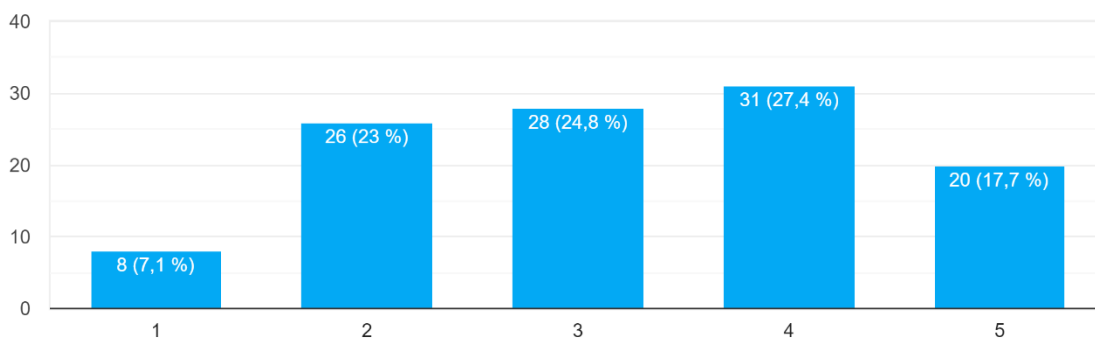
Graf 5: Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám.

Tvrzení číslo 5: *Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu.*

36 respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí, což může signalizovat, že tato skupina má větší důvěru ve svá rozhodnutí a jasnou představu o svém životním směru. Naopak 51 respondentů vyjádřilo souhlas, tato skupina má sklony k sebereflexi a kritickému zkoumání svých životních rozhodnutí. 28 respondentů zaujímá neutrální postoj, tato část dotázaných může mít smíšené pocity ohledně zpochybňování svých životních rozhodnutí a potřebuje další reflexi.

Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu.

113 odpovědí

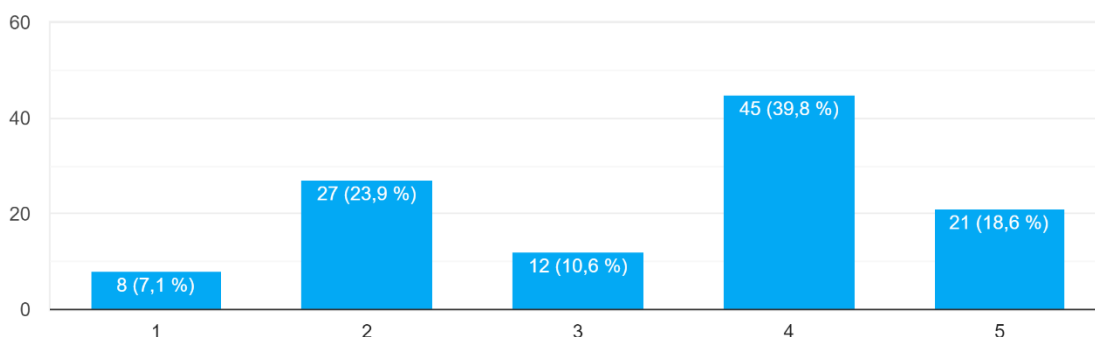
Graf 6: Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu.

Tvrzení číslo 6: V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout.

Co se týče rozhodování v důležitých volbách, problémy s ním má 66 respondentů, což ukazuje, že se jedná o častý jev mezi studenty ZČU, a v této kategorii se jedná o nejvyšší počet souhlasných odpovědí s tvrzením. 35 respondentů nezaznamenává problémy s rozhodováním se v důležitých volbách, což může signalizovat větší jistotu a sebedůvěru při takových situacích. Neutrální postoj zaujímá 12 respondentů.

V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout.

113 odpovědí

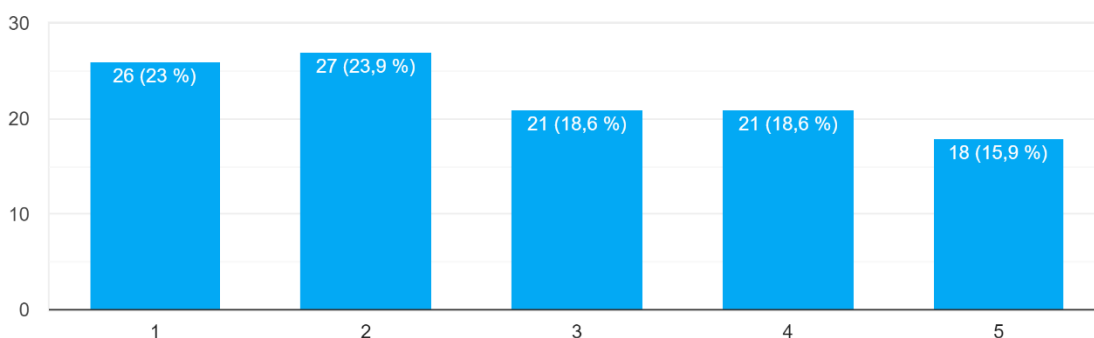
Graf 7: V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout.

Tvrzení číslo 7: *Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami.*

53 respondentů se s tvrzením neztotožňuje, kdežto 39 respondentů tyto změny pociťuje a mohou se potýkat s nestabilní a nekonsistentní představou o sobě samých. Neutrální postoj k tomuto tvrzení zaujímá 21 respondentů.

Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami.

113 odpovědí

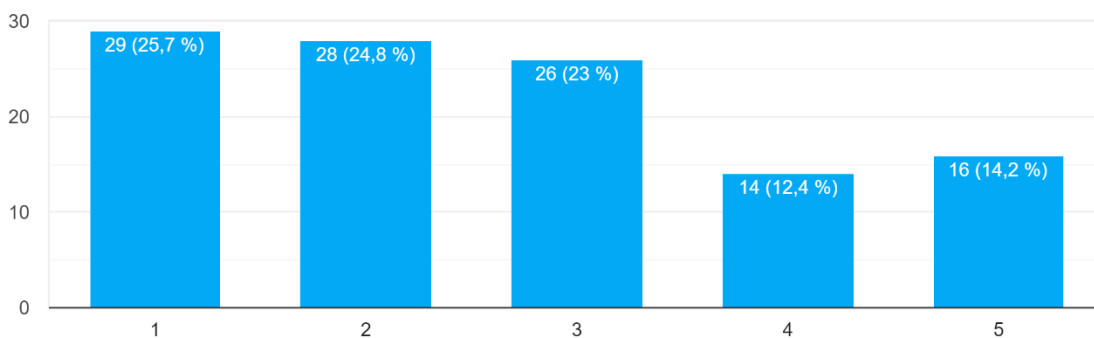
Graf 8: Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami.

Tvrzení číslo 8: *Nepřipadám si k ničemu kompetentní.*

50,5 % respondentů nevyjadřuje pocit vlastní nekompetentnosti. 26,6 % dotázaných tento pocit popisuje, což naznačuje nedůvěru ve vlastní schopnosti této skupiny. 23 % zaujímá neutrální postoj.

Nepřipadám si k ničemu kompetentní.

113 odpovědí

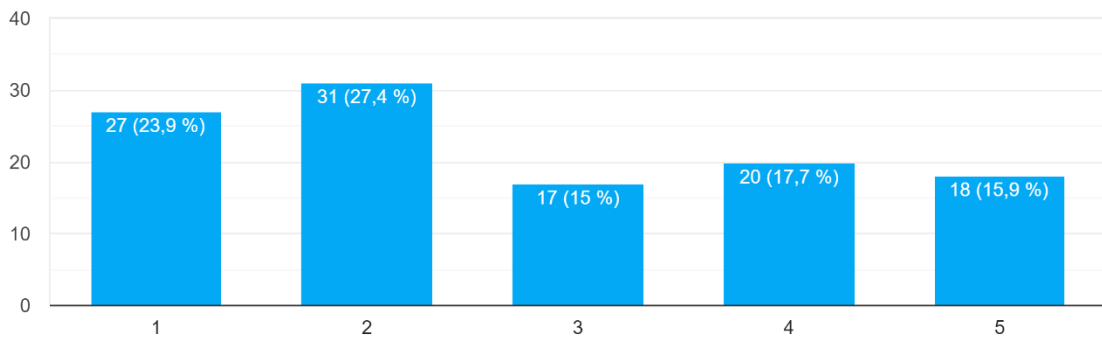

Graf 9: Nepřipadám si k ničemu kompetentní.

Tvrzení číslo 9: *Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama.*

Položka souvisí s tvrzením číslo 7, které přibližuje změny ve vnímání sebe sama. Výsledky ukazují, že vytvoření si stabilní identity nedělá problém 58 respondentům, kdežto 38 respondentům ano. 17 respondentů k tvrzení zaujímá neutrální postoj.

Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama.
113 odpovědí

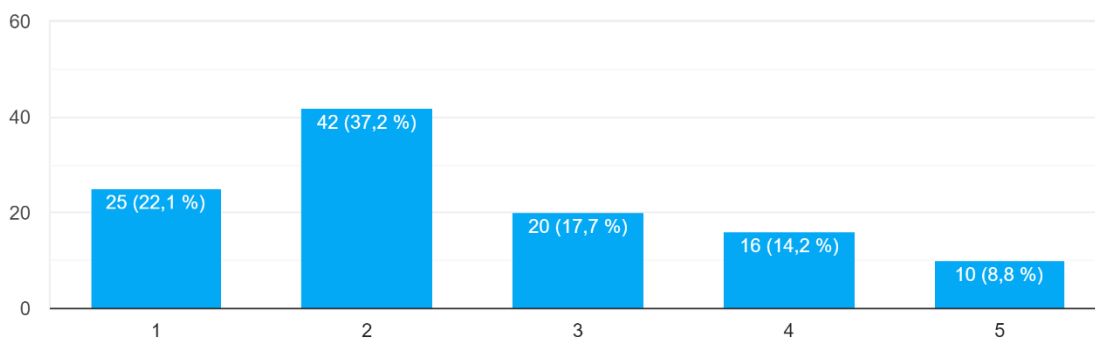
Graf 10: Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama.

Tvrzení číslo 10: *Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje.*

S formulací postojů a názorů má problém 26 respondentů, což může poukazovat na potíže s vyjádřením svých myšlenek a pocitů a může odrážet nedostatek sebedůvěry, nejistotu nebo nedostatečně formovanou identitu. 67 respondentům nedělá jejich formulace problém. 20 respondentů hodnotí formulaci svých názorů a postojů neutrálně, to může naznačovat, že tito lidé možná nepovažují formulaci svých názorů za velký problém, ale zároveň nepovažují tuto dovednost za svou silnou stránku.

Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje.

113 odpovědí

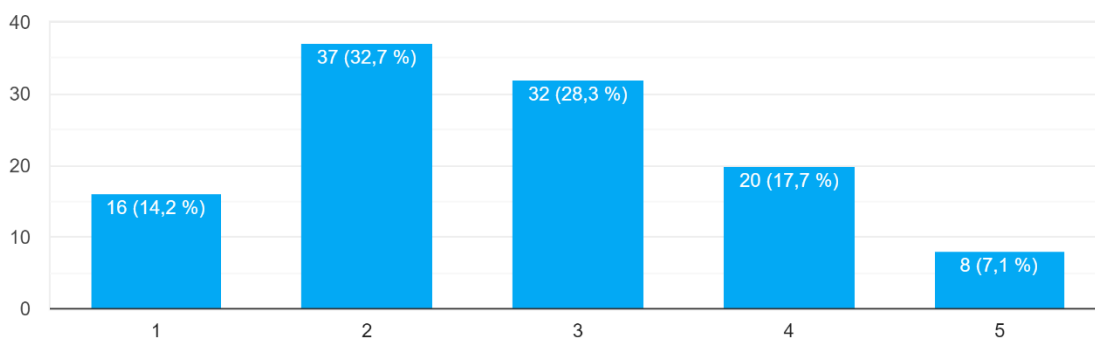
Graf 11: Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje.

Tvrzení číslo 11: *Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného.*

K tomuto tvrzení se neutrálně staví až 32 respondentů, tento fakt může naznačovat jejich smíšené pocity ohledně tvrzení. 53 respondentů se na radu někoho jiného nespolehá. 28 studentů s tvrzením souhlasí, což může značit jejich problémy s rozhodováním, nízkou sebedůvěru či pocit vlastní nekompetentnosti.

Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného.

113 odpovědí

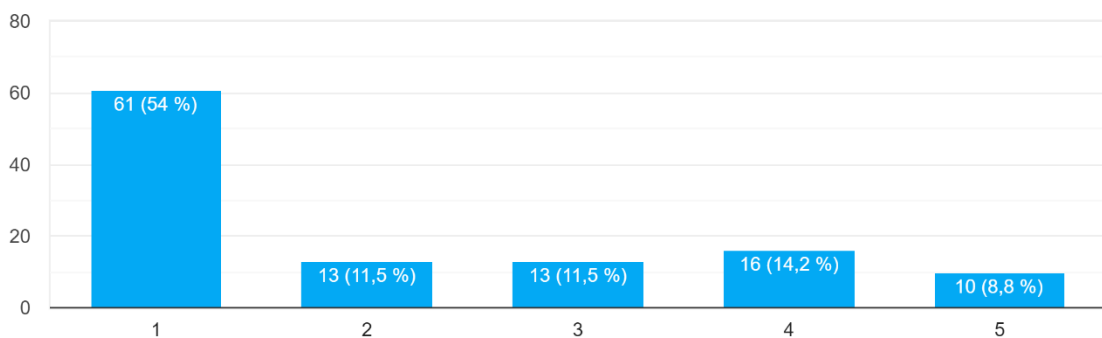
Graf 12: Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného.

Tvrzení číslo 12: *Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu.*

S chybějící jasnou představou ohledně založení či nezaložení rodiny v budoucnu, což lze pokládat za jeden z nejvýznamnějších faktorů v plánování budoucnosti, 74 respondentů nesouhlasí. Neutrální postoj zastává 13 respondentů. Souhlas s nejasnou představou o založení či nezaložení rodiny projevilo 26 studentů, což může reflektovat nejasný pohled do budoucnosti této skupiny.

Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu.

113 odpovědí

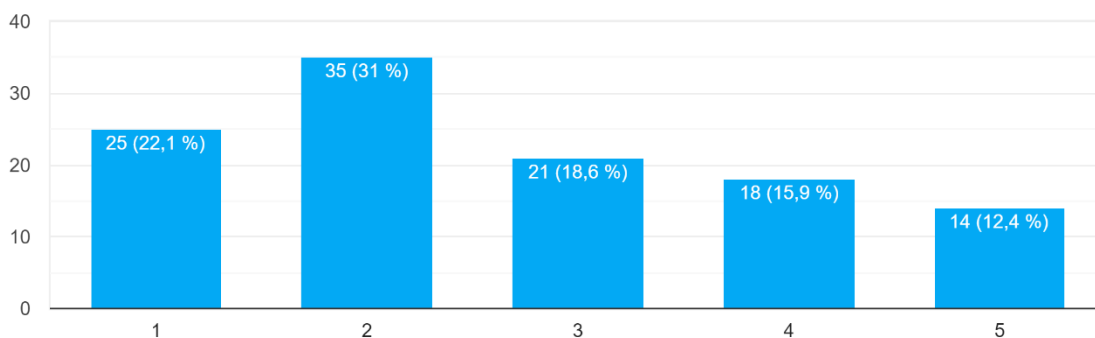
Graf 13: Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu.

Tvrzení číslo 13: *Často nevidím ve věcech smysl.*

Ohledně tohoto tvrzení projevilo nesouhlas 60 dotázaných studentů, z čehož vyplývá, že pro většinu respondentů je schopnost nalézt smysl v různých situacích nebo činnostech běžná a není pro ně zdrojem zásadních obtíží. 32 respondentům dělá naopak vidění smyslu ve věcech problémem, což může odrážet jejich tendenci k vnímání světa s určitým stupněm skepticismu nebo nejistoty. 21 studentů zaujímá neutrální postoj, lze konstatovat, že pro ně nalezení smyslu v určitých situacích není ani zdrojem výrazného uspokojení, ani zásadní frustrací.

Často nevidím ve věcech smysl.

113 odpovědí

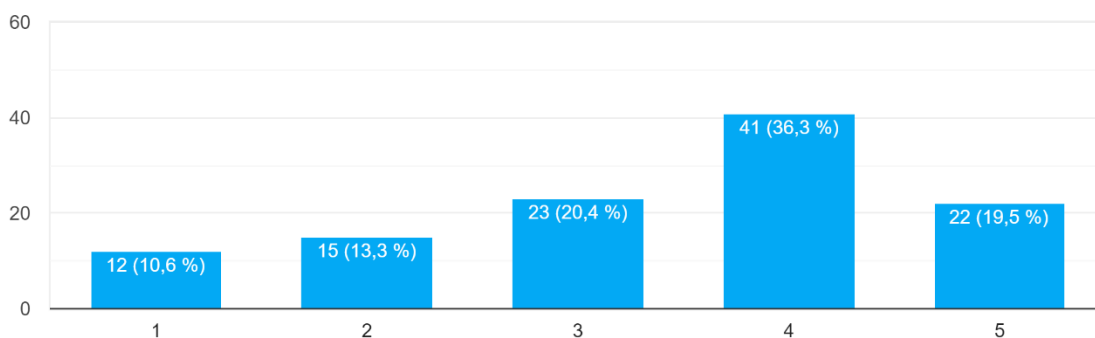
Graf 14: Často nevidím ve věcech smysl.

Tvrzení číslo 14: *Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě.*

Toto tvrzení se nalézá na pomezí kategorie vnímání sebe sama a kategorie sociálních vztahů, neboť sociální role a povinnosti jsou nám přiřazovány právě na základě vztahů, míníme tímto tvrzením spíše vlastní postoj k vlastním rolím a povinnostem, které spoluutvářejí identitu jedince, tedy ho řadíme do kategorie vnímání sebe sama. S tvrzením souhlasí 63 respondentů. 27 studentů zahlcení rolemi a povinnostmi často neprožívá. 23 dotázaných zastává neutrální postoj k tvrzení.

Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě.

113 odpovědí

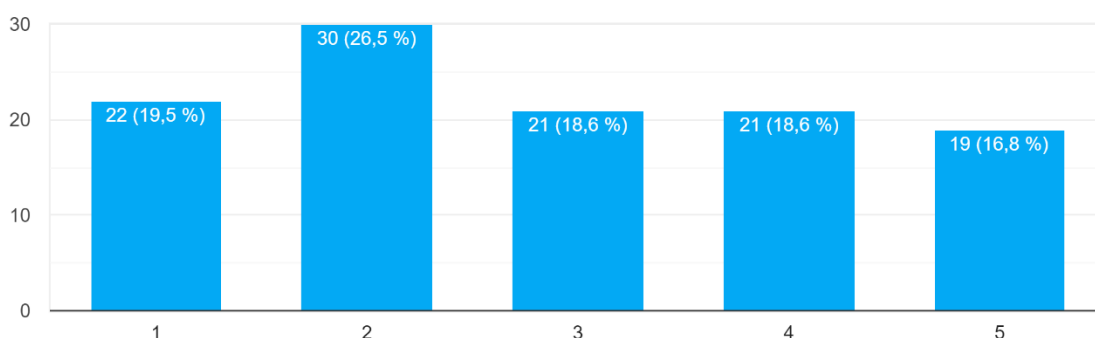
Graf 15: Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě.

Tvrzení číslo 15: *Nejsem připraven na roli dospělého.*

52 respondentů s nepřipraveností na tuto roli nesouhlasí, což může nasvědčovat, že tato skupina se nenachází v adolescentním moratoriu, neboť jsou plně schopni přebrat nové role, příslušící dalšímu vývojovému stádiu. 40 respondentů naopak nevnímá svou připravenost do další vývojové fáze vstoupit. 21 dotázaných pravděpodobně neprojevuje výrazný postoj k připravenosti na tuto roli.

Nejsem připraven/a na roli dospělého.

113 odpovědí

Graf 16: Nejsem připraven/a na roli dospělého.

7.2 KATEGORIE MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ

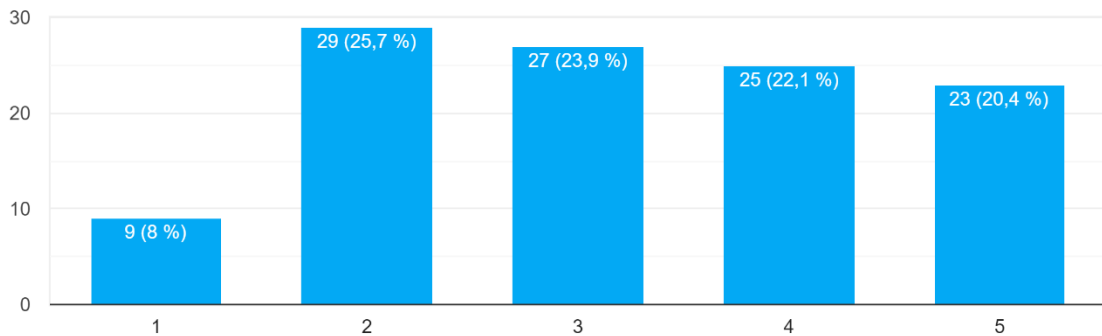
Kategorii mezilidských vztahů odpovídá 8 dotazníkových položek.

Tvrzení číslo 16: *To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, jaký/á ve skutečnosti jsem.*

Tato otázka stojí na pomezí kategorie vnímání sebe sama a kategorie mezilidských vztahů. Do této kategorie je zařazena na základě projevení vlastní identity navenek a následného vnímání osoby jedince ostatními lidmi. 48 respondentů se s tvrzením ztotožňuje, což může naznačovat problém této skupiny ve vyjadřování svého pravého já před ostatními lidmi. 38 respondentů s tvrzením nesouhlasí, jejich vnímání sebe sama není odlišné od vnímání těchto jedinců ostatními lidmi. 27 dotázaných zaujímá neutrální postoj k tvrzení.

To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, kdo ve skutečnosti jsem.

113 odpovědí

Graf 17: To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, kdo ve skutečnosti jsem.

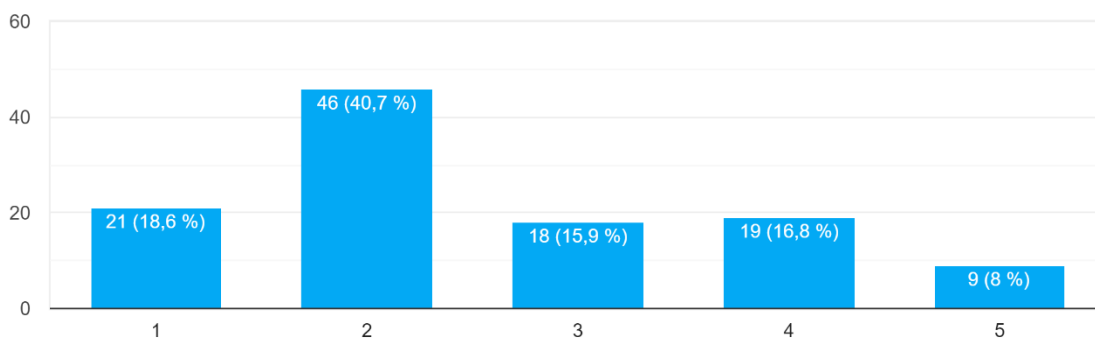
Tvrzení číslo 17: *Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji.*

Rozdíl mezi tímto a předchozím tvrzením tkví především v aspektu přetvářky a ve vědomí toho, že vyjadřování vlastní osoby představuje pro jedince problém. S tímto tvrzením souhlasí o 20 respondentů méně než s předchozím, tedy 28. Tato skupina si uvědomuje svou sníženou schopnost odhalovat svou pravou identitu druhým, kdežto 67 dotázaných nemá s vyjadřováním svého pravého já problém. 18 respondentů vnímá toto tvrzení neutrálně, což může být způsobeno nedostatečnými zkušenostmi či nízkým stupněm reflexe.

Srovnání s výsledkem u předchozího tvrzení naznačuje, že odlišnost vnímání vlastní osoby a vnímání stejného jedince ostatními lidmi v těchto případech nemusí být způsobena vědomě, ať už přetvářkou nebo potlačováním vlastní identity, ale že může být odlišnost způsobena právě odlišným vnímáním ostatních.

Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji.

113 odpovědí

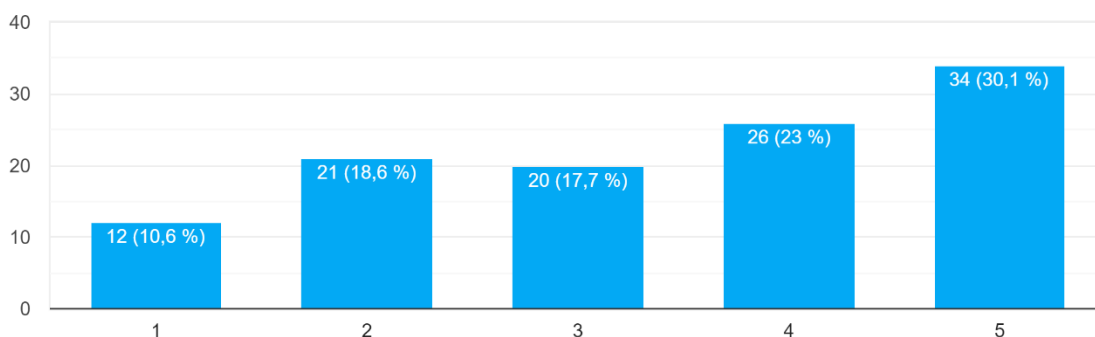
Graf 18: Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji.

Tvrzení číslo 18: *Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch.*

Se srovnáváním se s vrstevníky se potýká 60 dotázaných, to může naznačovat nižší sebedůvěru, soutěživost, potřebu příslušnosti, orientaci na výkon či nedostatek autonomie, související s nedostatečnou schopností definovat vlastní cíle a hodnoty a s útekem od nich. 33 respondentů vyjadřuje nesouhlas s tvrzením. 20 studentů zastává k problematice srovnávání s vrstevníky neutrální postoj.

Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch.

113 odpovědí

Graf 19: Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch.

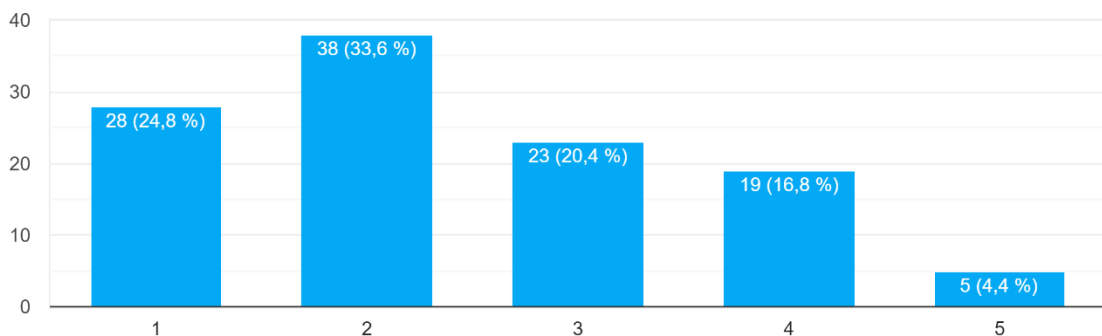
Tvrzení číslo 19: *Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já.*

Toto tvrzení souvisí s tvrzeními číslo 16 a 17. Na rozdíl od nich zdůrazňuje vědomí nesouladu mezi skutečným vnímáním sebe sama a vyjadřováním sebe sama navenek. Výsledky rozložením odpovědí korespondují spíše s výsledky v tvrzení číslo 17, které zdůrazňuje přetvářku a vědomí odlišného projevení se navenek. 66 dotázaných nesoulad nepociťuje, 24 dotázaných nesoulad vnímá, 23 respondentů zaujímá neutrální postoj, což může být způsobeno nezkušeností v této oblasti.

Rozdíly mezi skutečným já a jeho prezentací ostatním, kterými se zabývají tvrzení číslo 16, 17 a 19, odkazují na složitost procesu formování identity, který může být spojen s vědomím sociálních očekávání a tlaků.

Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já.

113 odpovědí

Graf 20: Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já.

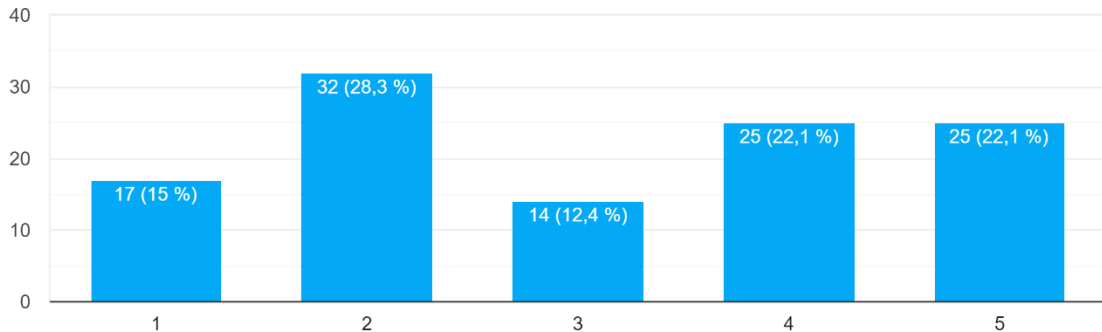
Tvrzení číslo 20: *Lidé jsou překvapení, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli.*

S tvrzením souhlasí 50 respondentů, což může nasvědčovat tomu, že repertoár jejich chování je různorodý a je závislý na situaci, nebo že jejich chování není natolik konzistentní a bývá nečekané. S tvrzením nesouhlasí 49 dotázaných studentů, tito respondenti mohou mít tendenci se chovat konzistentně ve všech situacích nebo si jsou vědomi toho, jakým dojmem na ostatní působí. 14 respondentů hlásí neutrální postoj, což

může signalizovat nejasné stanovisko k této otázce nebo nedostatek zkušeností s pozorováním reakcí od ostatních lidí.

Lidé jsou překvapení, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli.

113 odpovědí

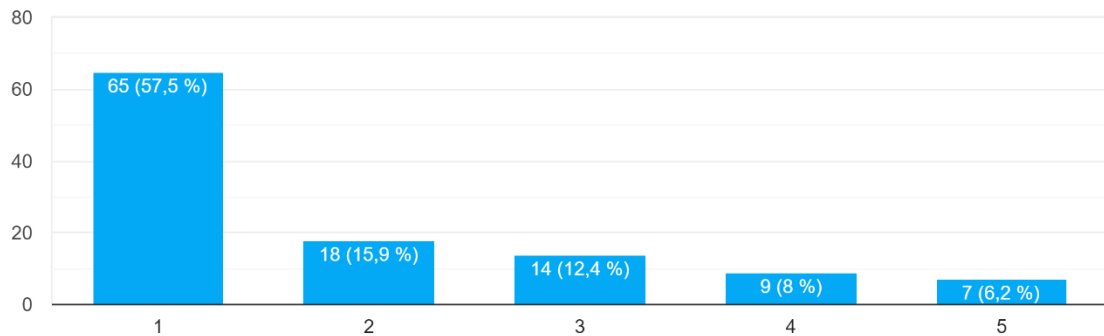
Graf 21: Lidé jsou překvapení, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli.

Tvrzení číslo 21: *Moje vztahy často končí po pár měsících.*

Budování trvalejších romantických vztahů je aspektem typickým pro pozdní adolescence. Až 83 respondentů s krátkým trváním svých vztahů nesouhlasí. Vysoký počet nesouhlasných odpovědí naznačuje, že respondenti nemají tendenci k přelétavosti ve vztazích a že dotázaní většinou nemají problém s udržováním trvalejších intimních vztahů. 14 dotázaným, kteří zastávají neutrální postoj, může chybět v oblasti romantických vztahů větší míra zkušeností. 16 studentů má s krátkými vztahy zkušenosti, což může mj. signalizovat nedostatečně zformovanou a zakotvenou identitu v oblasti intimních vztahů, přičemž respondenti možná ještě hledají svou vlastní identitu a stabilní partnerství. Vysoký stupeň hledání, zde v kontextu stabilního partnerství, je aspektem pro status adolescentního moratoria.

Moje vztahy často končí po pár měsících.

113 odpovědí

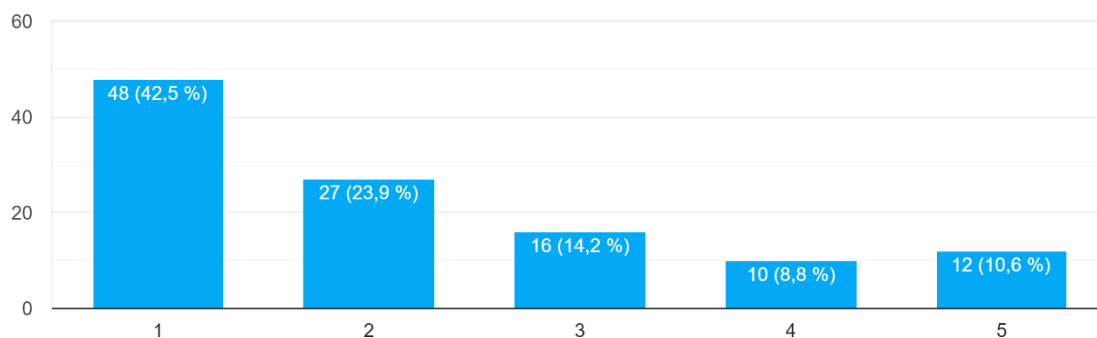
Graf 22: Moje vztahy často končí po pár měsících.

Tvrzení číslo 22: *Mám problém s uznáváním autorit.*

Co se týče vztahu k autoritám, v adolescenci může dojít k přejímání názorů, hodnot a postojů od autorit, a Bajčiová (2011, s. 209) udává krizi autority jako experimentování s různými formami projevu nesouhlasu. Kritika k autoritám bývá často připisována generaci Z jako jeden z jejích atributů (dostupné z: <https://www.magnoli.cz/jak-jednat-s-nastupujici-rozmazlenou-generaci/>). 75 dotázaných nepociťuje s uznáváním autorit problém, což může poukazovat na mnoho faktorů, jako ztotožnění s hodnotami, postoji a názory autorit. Mohou mít důvěru v rozhodnutí a směřování, které autority představují. To znamená, že pokud sdílejí hodnoty a postoje autorit, nemají potřebu vyjadřovat nesouhlas nebo odpor vůči nim. 22 dotázaných vyjádřilo souhlas s tvrzením, tato skupina může zastávat odlišné postoje a hodnoty od autoritních, nebo mohou mít obecně negativní zkušenosti s autoritami, které ovlivňují jejich vnímání. Nepřijetí závazků od autority může představovat v období adolescence status nedosažené identity, neboť ke ztotožnění se závazky nedochází od autorit a dochází k dalšímu hledání. Neutrálně se k tvrzení staví 16 respondentů, které k tomuto postoji může vést nedostatečná reflexe či nízká zkušenost s uznáváním autorit.

Mám problém s uznáváním autorit.

113 odpovědí

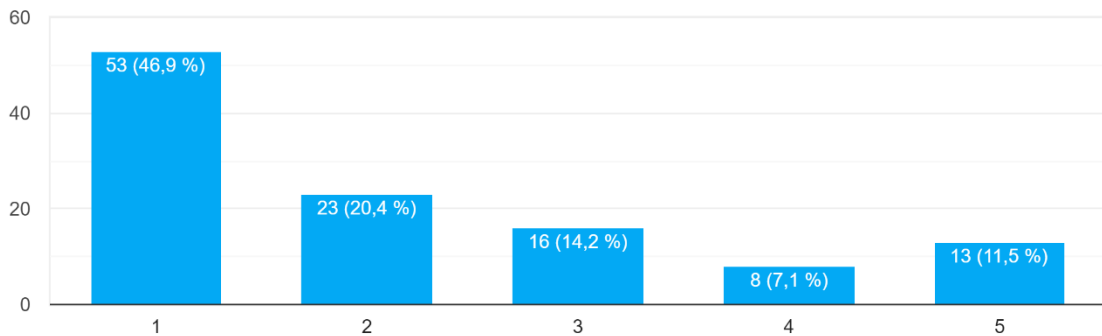
Graf 23: Mám problém s uznáváním autorit.

Tvrzení číslo 23: *Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí.*

S uznáváním autorit souvisí mj. uznávání hodnot, postojů a názorů vlastních rodičů, se kterými v adolescenci může a nemusí dojít k identifikaci. Adolescentovo vnímání vlastních rodičů jako *morálně diskreditovaných* podle Macka (1999, s. 177) představuje příznak krize identity u tohoto jedince, protože adolescenti hledají své vlastní hodnoty a přesvědčení, které mohou být odlišné od těch, které vidí ve svém domácím prostředí. S podobným odcizením s hodnotami svých rodičů se potýká 21 dotázaných, což početně téměř odpovídá se souhlasem respondentů s tvrzením číslo 22. 76 dotázaných nevnímá morální hodnoty rodičů jako cizí, což vypovídá o jejich identifikaci s hodnotami rodičů a jejím prostřednictvím k nalezení závazku, a může znamenat určitou míru souladu a stabilitu v jejich hodnotovém systému. 16 dotázaných studentů se k tvrzení staví neutrálně.

Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí.

113 odpovědí

Graf 24: Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí.

7.3 KATEGORIE EMOCÍ

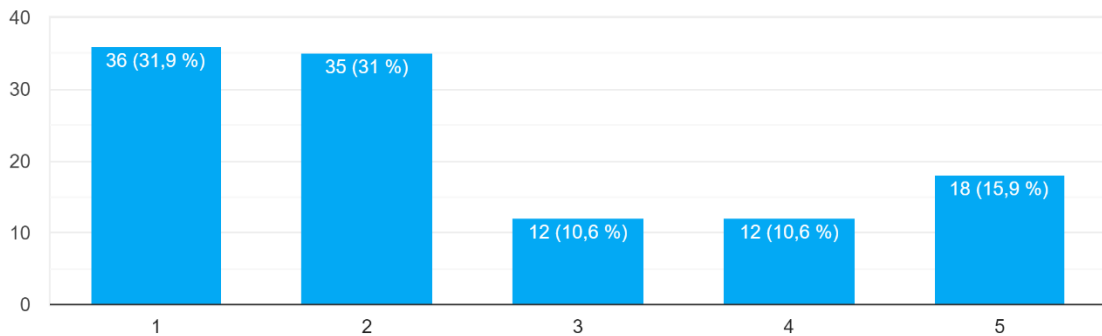
Kategorii emocí odpovídá 6 dotazníkových položek.

Tvrzení číslo 24: *Připadá mi, že nikam nepatřím.*

Vědomí o tom, kam jedinec patří, je jedním z aspektů zformované identity. Toto tvrzení se dotýká chybějícího pocitu sounáležitosti a příslušnosti, který tvoří klíčový prvek formování identity, přičemž tato situace může vést k pocitu osamělosti a nejistoty ohledně vlastní identity. Pocit nepříslušnosti vnímá 30 respondentů. 71 dotázaných studentů si je vědomo, kam patří, tedy cítí sounáležitost s určitou skupinou lidí, komunitou nebo prostředím, a vykazují známky zformované identity v oblasti příslušnosti. Neutrálně se k tvrzení staví 12 studentů, což může poukazovat na to, že se necítí jistě ohledně svého místa v daném sociálním kontextu.

Připadá mi, že nikam nepatřím.

113 odpovědí

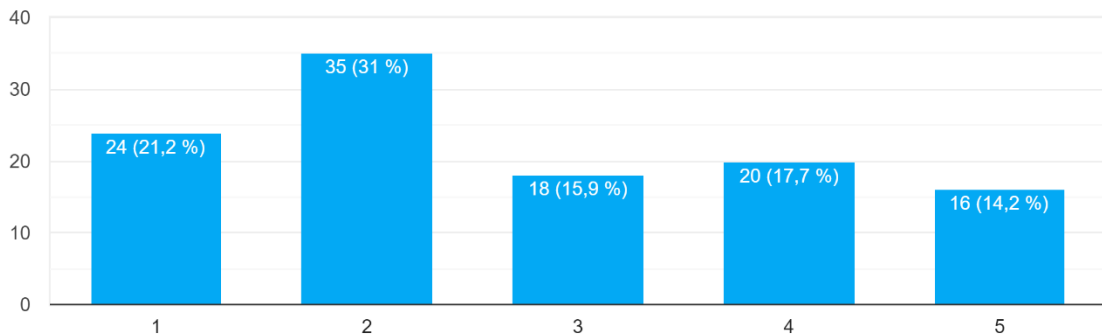
Graf 25: Připadá mi, že nikam nepatřím.

Tvrzení číslo 25: *Často nedokážu popsat své emoce.*

V adolescenci se jedinec učí lépe porozumět emocím svým a ostatních, neschopnost popsat své emoce může souviset s neucelenou představou o sobě samém, s krizí identity. Pro většinu respondentů identifikace vlastních emocí problém nepředstavuje, 59 z nich s tvrzením nesouhlasí. 36 dotázaných má s rozpoznáváním prožívaných emocí potíže, což může naznačovat neznalost svého já nebo narušené vnímání vnitřního prožívání, či důsledek sociálního kontextu, který nepodporuje otevřenou komunikaci o emocích. Také se může jednat o důsledek emocionálních obtíží, jako je například deprese nebo úzkost, které mohou znesnadňovat identifikaci a popis emocí. 18 studentů zaujímá neutrální postoj k tvrzení.

Často nedokážu popsat své emoce.

113 odpovědí

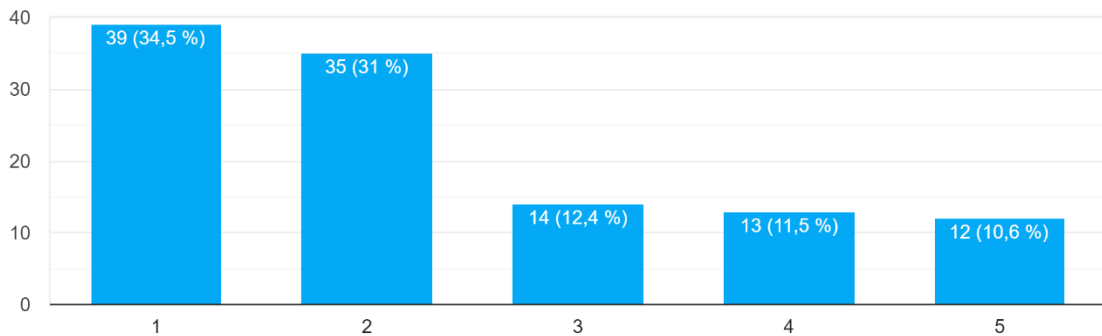
Graf 26: Často nedokážu popsat své emoce.

Tvrzení číslo 26: *Když jsem o samotě, cítím se bezmocně.*

Tato dotazníková položka stojí na pomezí kategorie mezilidských vztahů a emocí, jelikož se jedná o vnitřní prožívání emoce bezmocnosti za nepřítomnosti ostatních lidí, je tato položka řazena do kategorie emocí. 74 dotázaných bezmocnost během samoty nepociťuje, což může naznačovat jejich schopnost být sami se sebou a zvládat situace nezávisle, lze tedy konstatovat, že se v jejich případě nalézají ve stavu zformované identity. 25 respondentů se s tvrzením ztotožňuje, tato skupina může mít tendenci spoléhat se na vnější podněty k regulaci svých emocí, což může být spojeno s emocionální labilitou nebo závislostí na ostatních, co se emoční podpory týče. 14 dotázaných se k tvrzení staví neutrálně, to může reflektovat jejich nejasný názor na tvrzení.

Když jsem o samotě, cítím se bezmocně.

113 odpovědí

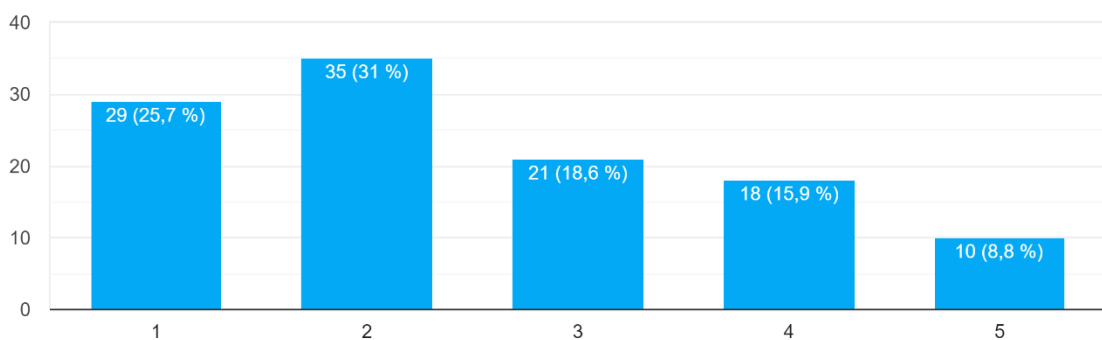
Graf 27: Když jsem o samotě, cítím se bezmocně.

Tvrzení číslo 27: *Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti.*

Pocit důvěry ve vlastní schopnosti souvisí s ucelenou představou o vlastní kompetentnosti (viz tvrzení číslo 8). Pro 64 dotázaných nepředstavuje důvěra ve své schopnosti problém, což naznačuje jejich jistotu a sebevědomí v tom, co dokážou. 28 respondentů se necítí jistě v oblasti svých schopností, tato skupina může mít tendenci pochybovat o sobě nebo pociťovat nedostatek sebevědomí, což může ovlivňovat schopnost dosahovat svých cílů. 21 respondentů zastává neutrální postoj k tvrzení.

Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti.

113 odpovědí

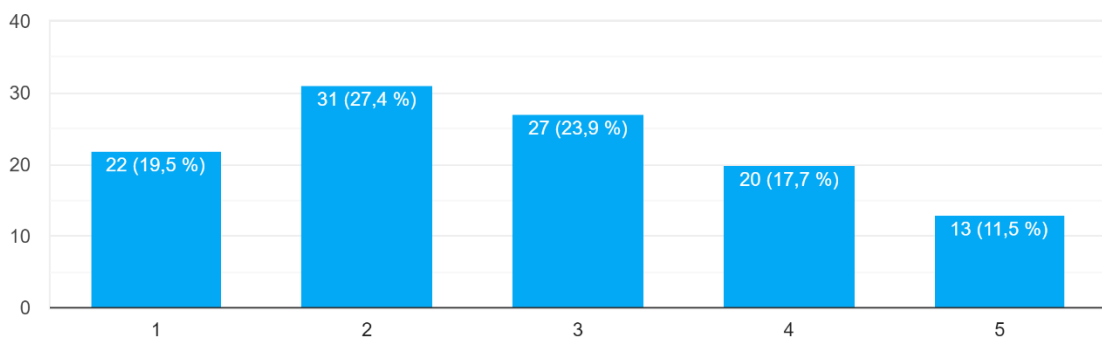
Graf 28: Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti.

Tvrzení číslo 28: *Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní.*

Pocit kompetentnosti při rozhodování o vlastní osobě popisuje 53 dotázaných. Opačný názor na tvrzení zastává 33 studentů, to může odrážet nedostatek jejich sebedůvěry nebo pocit, že nemají dostatečné znalosti či dovednosti k tomu, aby si řídili svůj život. Neutrální postoj 27 respondentů naznačuje, že tato otázka nevyvolává u této skupiny silné pocity kompetence ani nekompetence při rozhodování o sobě.

Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní.

113 odpovědí

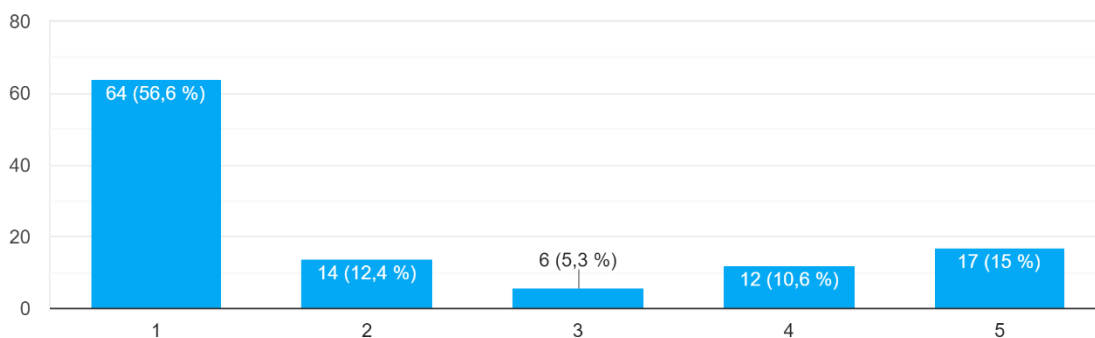
Graf 29: Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní.

Tvrzení číslo 29: *Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné.*

Častá přítomnost sebevražedných myšlenek odpovídá depersonalizační sebevražedné krizi v adolescenci. Z celkového vzorku 113 respondentů popsalo častou přítomnost sebevražedných myšlenek 29 jedinců, tedy čtvrtina vzorku. Téměř každý čtvrtý dotázaný student popisuje časté sebevražedné sklony. To může naznačovat závažné duševní potíže, jež mohou mít vážné důsledky. S tvrzením nesouhlasí naprostá většina, 78 respondentů. Neutrální postoj k přítomnosti sebevražedných myšlenek zastává 6 respondentů.

Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné.

113 odpovědí

Graf 30: Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné.

7.4 KATEGORIE SOCIOKULTURNÍCH FAKTORŮ

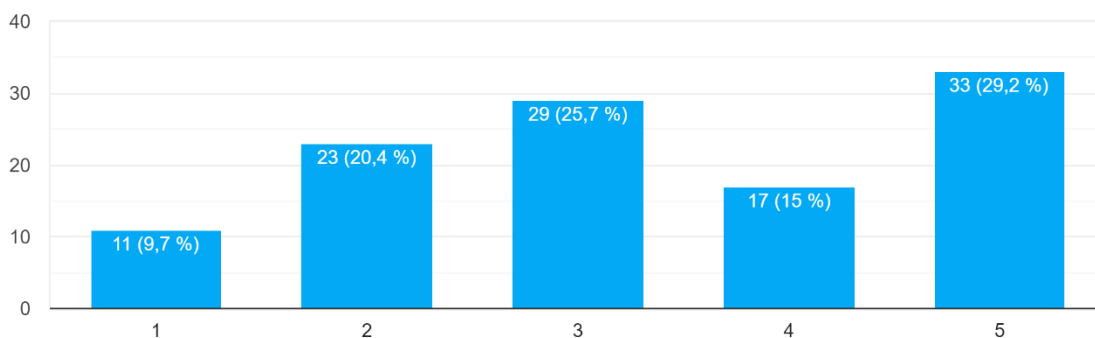
Ke kategorii sociokulturních faktorů řadíme 10 dotazníkových položek.

Tvrzení číslo 30: *Politická situace ve světě mě frustruje.*

S tvrzením ohledně frustrace z politické situace ve světě souhlasí 50 respondentů, což může naznačovat širší pocit nejistoty nebo znepokojení v souvislosti s politickými událostmi, které se odehrávají ve světě. Neutrální pocity ze situace vyjádřilo 29 dotázaných, což odkazuje na možnost různorodých postojů k politické situaci. Nepřítomnost frustrace hlásí 34 respondentů, může se jednat o odraz jejich důvěry v politické instituce nebo jejich vlastní schopnost přijímat a zpracovávat politické události.

Politická situace ve světě mě frustruje.

113 odpovědí

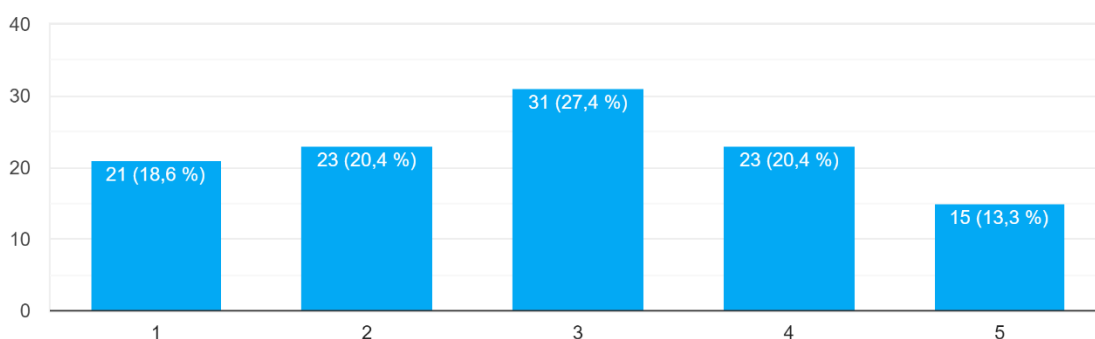
Graf 31: Politická situace ve světě mě frustruje.

Tvrzení číslo 31: *Dělám si starosti ohledně klimatické změny.*

Starosti ohledně klimatické změny pociťuje 38 studentů, což naznačuje rostoucí povědomí této skupiny respondentů o vlivu člověka na životní prostředí a jejich obavy z dopadů klimatických změn na budoucnost planety, ale také možnou frustraci z tohoto tématu. Bezstarostných je v tomto ohledu 44 respondentů. Neutrálně vnímá klimatickou změnu 31 dotázaných.

Dělám si starosti ohledně klimatické změny.

113 odpovědí

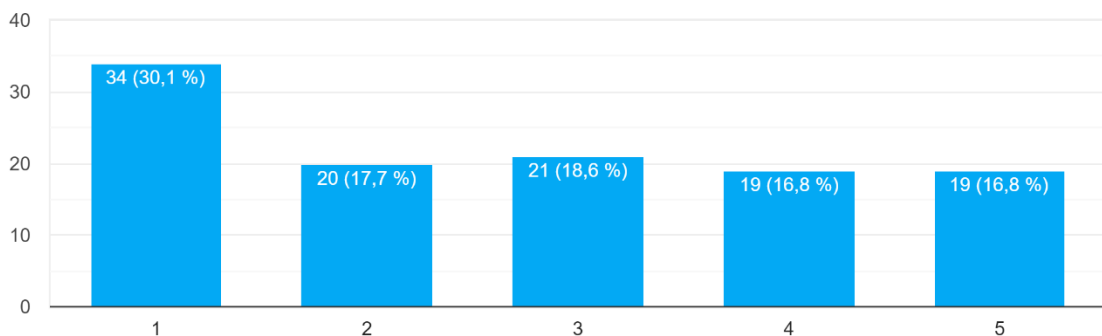
Graf 32: Dělám si starosti ohledně klimatické změny.

Tvrzení číslo 32: *Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život.*

Mezi negativní faktory pandemie koronaviru můžeme zařadit například omezení sociálních kontaktů, stres z nejisté budoucnosti, případně ztrátu zaměstnání nebo problémy se zdravím. Negativní vliv pandemie na svůj život vnímá 38 dotázaných. Nesouhlas s negativním vlivem pandemie na vlastní život jedinců vyjádřilo 54 respondentů. Neutrálně toto téma vnímá 21 studentů, což může naznačovat, že pro některé dotázané pandemie neměla dramatický dopad na jejich život nebo že mají rozporuplné pocity ohledně toho, jak by měli situaci hodnotit.

Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život.

113 odpovědí

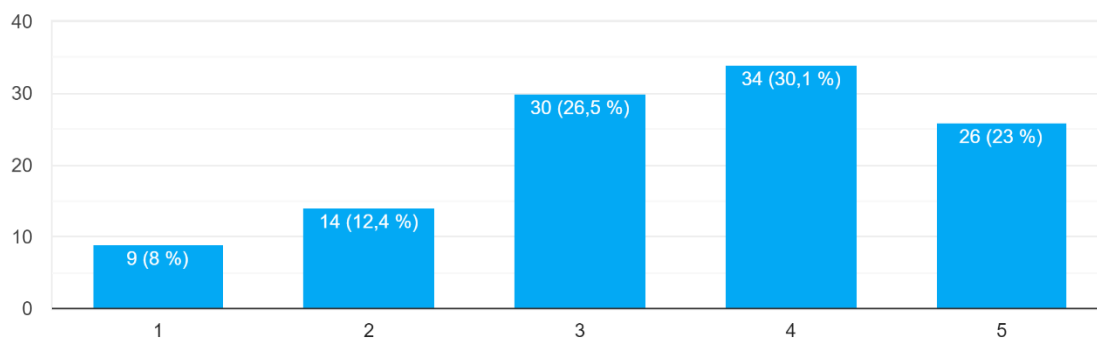
Graf 33: Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život.

Tvrzení číslo 33: *Ekonomická situace mě frustruje.*

Frustraci z ekonomické situace pociťuje 60 respondentů, to může značit, že většina respondentů má obavy nebo problémy spojené s financemi. 23 dotázaných studentů s tvrzením nesouhlasí. Neutrální postoj zaujímá 30 respondentů, tedy nemají jasné názory na ekonomickou situaci nebo se mohou cítit ambivalentně ohledně toho, zda je třeba se kvůli ní frustrovat.

Ekonomická situace mě frustruje.

113 odpovědí

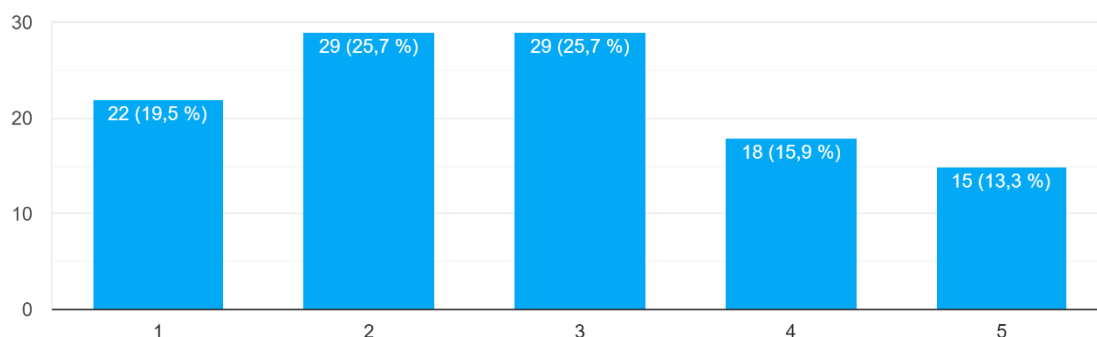
Graf 34: Ekonomická situace mě frustruje.

Tvrzení číslo 34: *Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života.*

Sociální sítě považuje za nutnost 33 dotázaných, kdežto 51 respondentů nikoliv. 29 studentů vnímá tvrzení neutrálně. To může naznačovat různé postoje k používání sociálních sítí, ať už z důvodu osobní preference, zkušeností nebo potřeb. Někteří mohou považovat sociální sítě za užitečný nástroj pro komunikaci a propojení s ostatními, zatímco jiní je mohou vnímat jako zbytečné nebo dokonce jako negativně ovlivňující aspekt svého života.

Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života.

113 odpovědí

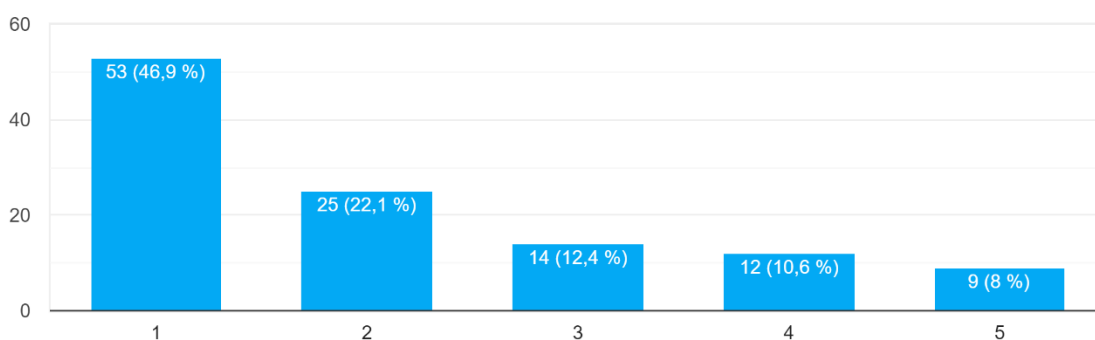
Graf 35: Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života.

Tvrzení číslo 35: *Alkohol piji často.*

Naprosto souhlasně se k časté konzumaci alkoholu vyjadřuje 9 respondentů. S tvrzením naprosto nesouhlasí 53 dotázaných. Neutrální postoj k časté konzumaci alkoholu zaujímá 14 dotázaných studentů, což může znamenat ambivalentnost častosti konzumace alkoholu, stejně jako vyjádření spíše souhlasné od 25 respondentů a vyjádření spíše nesouhlasné od 12 respondentů. Počet odpovědí lineárně klesá od nesouhlasu k souhlasu.

Alkohol piji často.

113 odpovědí

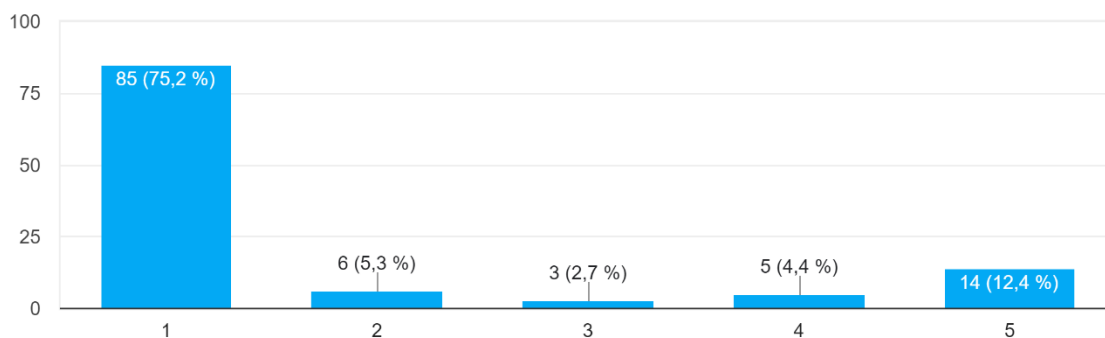
Graf 36: Alkohol piji často.

Tvrzení číslo 36: *Jsem aktivním kuřákem.*

Za aktivního kuřáka cigaret se naprosto považuje 14 respondentů. 85 respondentů kuřáctví odmítá. Neutrální postoj zastávají 3 respondenti, kteří mohou vnímat častost konzumace cigaret ambivalentně, stejně tak 6 respondentů, kteří se vyjádřili spíše nesouhlasně, a 5 respondentů, kteří se vyjádřili spíše souhlasně.

Jsem aktivním kuřákem.

113 odpovědí

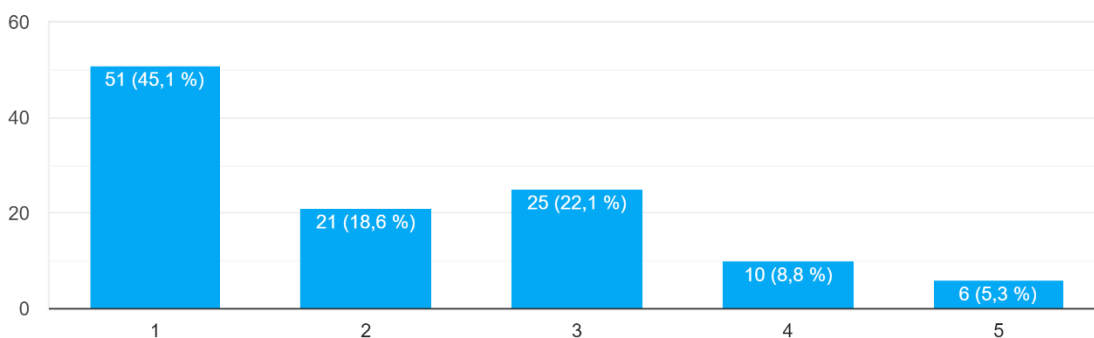
Graf 37: Jsem aktivním kuřákem.

Tvrzení číslo 37: *Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a.*

Se spokojeností s výběrem studijního oboru souhlasí 72 dotázaných studentů. K nespokojenosti se hlásí 16 respondentů. Neutrální postoj ke vztahu ke spokojenosti či nespokojenosti se studijním oborem vyjadřuje 25 respondentů, což může značit, že se tito jedinci ještě nerozhodli, zda jsou spokojeni či nikoliv.

Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a.

113 odpovědí

Graf 38: Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a.

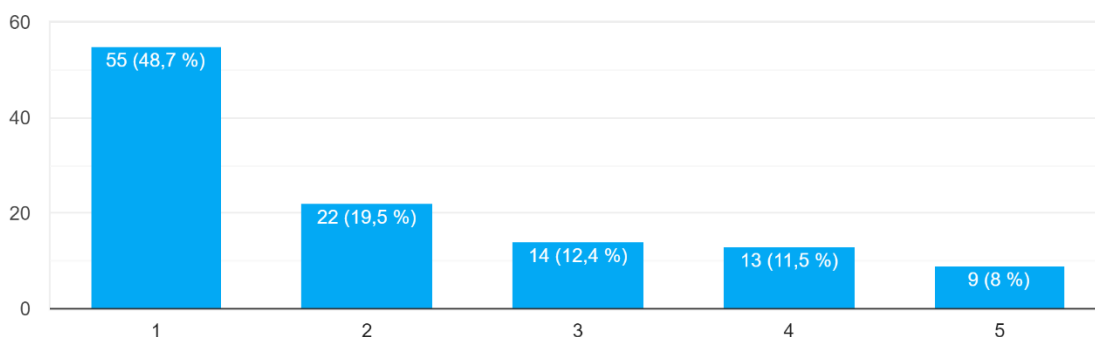
Tvrzení číslo 38: *Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně.*

22 respondentů alespoň částečně souhlasí s víceméně náhodným výběrem svého studijního oboru. 77 respondentů s tvrzením aspoň částečně nesouhlasí, to naznačuje, že

pro většinu vzorku byl výběr studijního oboru založen na určitých zvažováních nebo osobních preferencích. 14 dotázaných se k tvrzení staví neutrálně. Počet odpovědí klesá lineárně od nesouhlasu k souhlasu.

Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně.

113 odpovědí

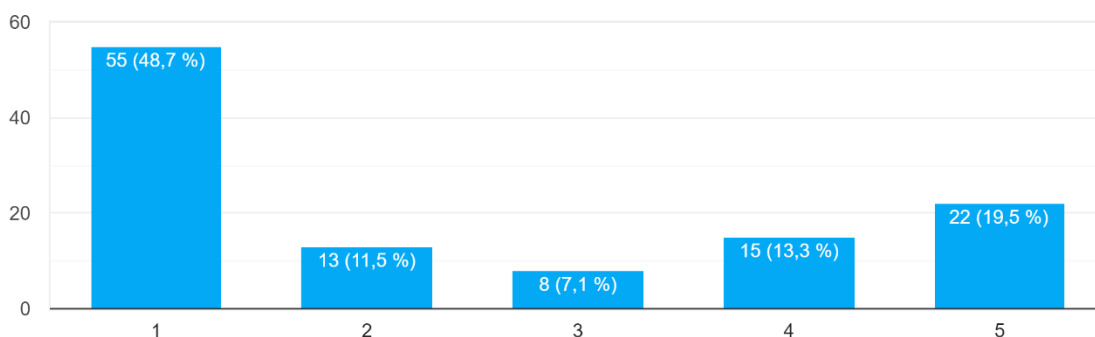
Graf 39: Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně.

Tvrzení číslo 39: *Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a o ukončení studia.*

Alespoň částečný nesouhlas s tvrzením projevuje 68 respondentů. 37 respondentů nad ukončením studia přemýšlelo. 8 dotázaných zastává k tvrzení neutrální postoj.

Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a o ukončení studia.

113 odpovědí

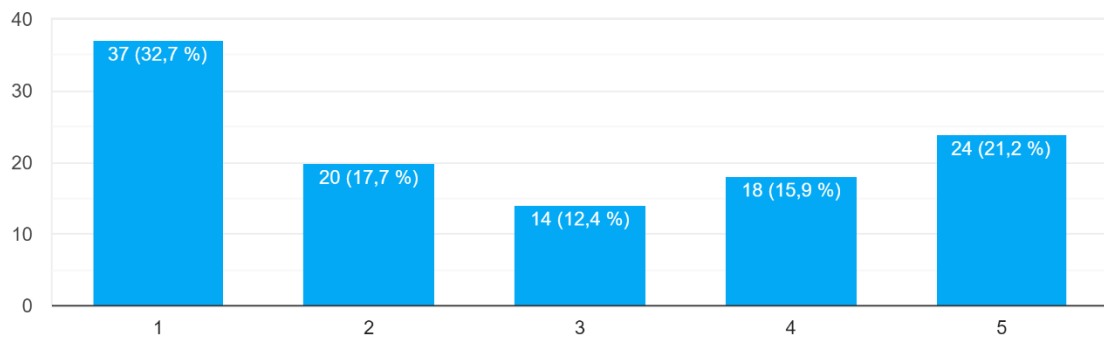
Graf 40: Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a o ukončení studia.

Tvrzení číslo 40: *Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat.*

Absenci jasné představy o své budoucnosti po ukončení studia potvrzuje 42 dotázaných, což může znamenat, že pro tuto část respondentů je otázka budoucnosti stále otevřená a nejsou si zcela jisti svými plány nebo cíli. 57 dotázaných tvrzení odmítá a pravděpodobně pro ně existuje určitý cíl, ke kterému směřují. Neutrálně se k tvrzení staví 14 respondentů, což naznačuje určitou nejistotu nebo zmatení ohledně budoucích kroků po ukončení studia. Ve srovnání s otázkou založení či nezaložení rodiny (viz tvrzení číslo 12) se zde, v otázce budoucího zaměstnání po ukončení studia, objevuje mnohem více nejasných představ.

Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat.

113 odpovědí

Graf 41: Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat.

8 RELIABILITA DOTAZNÍKU

Pro zjištění reliability vytvořeného dotazníku byla provedena položková analýza. Spolehlivost frekvenční škály poskytuje odhad vnitřní konzistence dotazníku měřené pomocí koeficientu Cronbachovo alfa, který vyjadřuje míru vnitřní konzistence našeho dotazníku a posuzuje, jak úzce spolu souvisí jednotlivé položky.

Bodový odhad Cronbachovo alfa (0,925) vyjadřuje vysokou úroveň spolehlivosti vnitřní konzistence škály. To naznačuje, že položky v rámci dotazníku jsou vzájemně vysoce korelované a účinně měří stejný základní konstrukt.

95% interval spolehlivosti (CI) udává rozsah hodnot, v němž se nachází skutečná hodnota Cronbachovo alfa pro populaci. Dolní hranice 95% CI je 0,904 a horní hranice je 0,943. To naznačuje, že existuje vysoká míra jistoty (95 %), že skutečná hodnota Cronbachovo alfa pro populaci leží v tomto rozmezí.

Celkově tyto statistiky naznačují, že škála vykazuje silnou spolehlivost vnitřní konzistence a že použitý dotazník je spolehlivý a konzistentní při měření zamýšleného konstruktů. Jsme si vědomi omezené velikosti vzorku, nicméně jsme se rozhodli frekvenční škálu aplikovat a získat vhled do tohoto typu metod.

Tabulka 2: Spolehlivost frekvenční škály.

Frequentist Scale Reliability Statistics

Estimate	Cronbach's α
Point estimate	0.925
95% CI lower bound	0.904
95% CI upper bound	0.943

Korelace mezi položkami se liší, přičemž většina z nich spadá do středního až vysokého pásma, což značí, že jednotlivé položky dobře korelují s celkovým skóre škály. Položky 31, 33 a 35 vykazují nižší korelace mezi položkami, což signalizuje slabší spojení těchto položek s celkovým konstruktem, přičemž nejsilnější postavení vykazují položky 28, 9 a 1.

Tabulka 3: Frekvenční statistika spolehlivosti jednotlivých položek.

Frequentist Individual Item Reliability Statistics		
Item	If item dropped	
	Cronbach's α	Item-rest correlation
1	0.921	0.705
2	0.924	0.435
3	0.925	0.336
4	0.922	0.605
5	0.922	0.681
6	0.923	0.570
7	0.922	0.641
8	0.922	0.599
9	0.921	0.720
10	0.924	0.459
11	0.923	0.560
12	0.925	0.307
13	0.922	0.619
14	0.923	0.526
15	0.922	0.578
16	0.923	0.524
17	0.923	0.557
18	0.925	0.362
19	0.922	0.610
20	0.924	0.393
21	0.925	0.330
22	0.925	0.306
23	0.924	0.479
24	0.921	0.668
25	0.923	0.494
26	0.923	0.547
27	0.922	0.647
28	0.921	0.733
29	0.922	0.651
30	0.925	0.298
31	0.927	0.104
32	0.925	0.347
33	0.925	0.265
34	0.926	0.274
35	0.927	0.117
36	0.925	0.342
37	0.924	0.411
38	0.925	0.325
39	0.925	0.346
40	0.924	0.414

9 EXPLORATIVNÍ ANALÝZA

Faktorová analýza vyjadřuje, zda existuje společná variabilita mezi proměnnými a jak se proměnné seskupují do vzorů, faktorů. Položky byly původně rozděleny do čtyř kategorií: vnímání sebe sama, mezilidské vztahy, emoce, sociokulturní faktory. Po provedené faktorové analýze a rozdělení položek do čtyř faktorů bychom mohli rozdělit položky do nových čtyř kategorií: vnímání sebe sama, rizikové chování, budoucnost a cíle, vztah k světovému dění.

Položky zařazené do prvního faktoru jsou zaměřené především na formování osobní identity, na sebevědomí, vlastní schopnosti a kompetentnost, na identifikaci vnitřního prožívání a definici závazku. Převážně tyto položky vyjadřují obecné pocity nejistoty a zmatku ohledně vlastní identity a směřování života.

Faktor 1: Případá mi, že nikam nepatřím (24). Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti (27). Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám (4). Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama (9). Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje (10). Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní (28). Nepřipadám si k ničemu kompetentní (8). Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já (19). V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout (6). Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu (5). Často nedokážu popsat své emoce (25). Když jsem o samotě, cítím se bezmocně (26). To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, jaký/á ve skutečnosti jsem (16). Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji (17). Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami (7). Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci (1). Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení (2). Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné (29). Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného (11). Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch (18). Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život (32). Často nevidím ve věcech smysl (13).

Položky v druhém faktoru jsou zaměřeny na závislostní chování, vztah k autoritám, náhodu ve zvolení studijního oboru, nekonzistentnost chování, myšlenky na ukončení

studia, ale také života. Celkově lze konstatovat, že tyto položky jsou zaměřeny především na rizikové chování.

Faktor 2: Jsem aktivním kuřákem (36). Alkohol piji často (35). Mám problém s uznáváním autorit (22). Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí (23). Lidé jsou překvapeni, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli (20). Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně (38). Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života (34). Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a o ukončení studia (39).

Na pomezí faktorů 1 a 2: Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné (29).

Položky ve třetím faktoru se soustředí především na budoucnost a životní cíle. Jsou sem řazeny položky o budoucím směru a plánech, nejistotě ohledně kariérního a osobního života, o připravenosti na roli dospělého, ale i o problémech s rozhodováním.

Faktor 3: Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu (3). Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat (40). Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu (12). Nejsem připraven na roli dospělého (15).

Na pomezí mezi faktorem 1 a 3: V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout (6). Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci (1). Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného (11).

Na pomezí mezi faktorem 2 a 3: Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně.

Do čtvrtého faktoru jsou zařazeny otázky týkající se frustrace z ekonomické, politické a environmentální situace. Tyto položky odrážejí vztah respondentů ke světovému dění.

Faktor 4: Ekonomická situace mě frustruje (33). Politická situace ve světě mě frustruje (30). Děláním si starosti ohledně klimatické změny (31).

Mezi do faktorů nezařazené položky patří otázky ohledně intimních vztahů, pocitu zahlcení rolí a nespokojenosti se studijním oborem.

Mimo faktor: Moje vztahy často končí po pár měsících (21). Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě (14). Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a (37).

Tabulka 4: Faktorová analýza.

Factor Loadings

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Uniqueness
24	0.797				0.397
27	0.771				0.396
4	0.766				0.490
9	0.723				0.365
10	0.722				0.590
28	0.718				0.355
8	0.714				0.495
19	0.621				0.555
6	0.611		0.455		0.394
5	0.586				0.448
25	0.579				0.669
26	0.573				0.636
16	0.550				0.628
17	0.545				0.589
7	0.524				0.514
1	0.505		0.352		0.408
2	0.501				0.732
29	0.482	0.371			0.461
11	0.448		0.300		0.603
18	0.412				0.802
32	0.307				0.776
13	0.304				0.548
36		0.743			0.531
35		0.528			0.751
22		0.502			0.729
23		0.502			0.643
20		0.402			0.747
38		0.382	0.364		0.701
34		0.360			0.853
39		0.330			0.805
3			0.777		0.408
40			0.729		0.440
12			0.464		0.721
15			0.391		0.492
33				0.705	0.497
30				0.644	0.561

31	0.577	0.661
21		0.815
14		0.649
37		0.768

Note. Applied rotation method is promax.

Explorativní analýza zobrazuje možnosti dotazníku, jeho potenciál a možná zlepšení, a rádi bychom se v budoucnu věnovali jeho dalšímu rozvoji a využití.

10 DISKUSE

Abychom dokázali zodpovědět ZVO, je nejdříve nutné zaměřit se na čtyři DVO.

Na základě výsledků položek zařazených do kategorie vnímání sebe sama lze odpovědět na DVO 1: *Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti vnímání sebe sama?*

Jak bylo řečeno, základním stavebním kamenem identity je schopnost odpovědět na otázku *kdo jsem?* Každý třetí dotázaný schopností definovat sám sebe a své cíle neoplývá. Tato skupina respondentů může stále procházet procesem hledání sebe sama a formování identity, ovšem potýká se s problémy s otázkou, která tvoří obecný rámec celé identity jedince.

Identitu tvoří mj. závazek, jehož součástí jsou názory, postoje, hodnoty, přesvědčení a cíle. Téměř čtvrtina dotázaných studentů ZČU nedokáže formulovat své názory a postoje, stejně tak čtvrtina respondentů nedokáže definovat své hodnoty a přesvědčení. To naznačuje dosavadní nenalezení závazku a jeho možné stálé hledání. Co se týče cílů, až třetina respondentů ohledně nich nemá jasnou představu. S aspektem cíle souvisí také pochybnosti o vlastních životních rozhodnutích, se kterými se ztotožňuje téměř třetina vzorku. Jedinci, kteří ještě nemají určený závazek, nevykazují známky zformované identity a lze o nich konstatovat, že se mohou nacházet v krizi identity, případně ve stavech jiné než dovršené identity.

Stabilní a konzistentní vnímání sebe sama si nedokáže vytvořit třetina vzorku. Stejně tak třetina respondentů souhlasí s častými změnami, kterými jejich vnímání vlastní osoby prochází. Můžeme se domnívat, že sebepojetí těchto jedinců stále prochází procesem formace. Fluktuace sebepojetí těchto jedinců může souviset například s neukončenou identifikací ať už v dětství, nebo v současném dění.

Třetina dotázaných adolescentů není připravena na roli dospělého, tedy pokračovat do dalšího vývojového období, což může být způsobeno právě nedokončeným procesem formace identity, jehož ukončení je nutností pro plnění dalšího vývojového úkolu. Čtvrtina vzorku se cítí zahlceno rolí a povinnostmi ve svém životě již nyní, ve vývojové fázi adolescence. Ačkoliv je krize identity jevem víceméně přirozeným, je tomu tak především

v období pubescence či rané adolescence, přičemž tento vzorek se nachází ve fázi pozdní adolescence, která je ze všech vývojových fází nejbližší dospělosti. Trvající nepřipravenost na dospělou roli může vypovídat o nezralosti jedinců, nedostatečném sebevědomí či neukončeném zformování identity.

Více než polovina vzorku pociťuje problémy s rozhodováním v důležitých volbách týkajících se budoucnosti jedince. Čtvrtina se pak ve volbách spoléhá na radu někoho jiného.

Sebepojetí dotázaných adolescentů studujících na ZČU v oblasti vnímání sebe sama je poměrně rozmanité. Část dotázaných má relativně jasnou představu o sobě samých, o svých závazcích, a vykazují známky zformované (popř. dovršené) identity, tedy známky úspěšně splněného adolescentního vývojového úkolu. Jiní se při definici závazků potýkají s obtížemi, což značí, že někteří stále procházejí procesem krize identity a jejího formování.

Prostřednictvím analýzy výsledků z kategorie sebepojetí ve vztahu k mezilidským vztahům lze odpovědět DVO 2: *Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti mezilidských vztahů?*

Více než třetina dotázaných souhlasí s tvrzením, že to, jak je vnímají jiní lidé, je odlišné od jejich skutečného já. Čtvrtině respondentů pak činí obtíže vyjadřovat před druhými lidmi své pravé já a pomáhají si v tomto ohledu přetvářkou. Srovnání těchto dvou výsledků naznačuje, že odlišnost mezi vnímáním sebe sama a vnímáním osoby stejného jedince jinými lidmi nemusí být jedincem způsobeno vědomě (tj. přetvářkou nebo potlačením svých vlastností, případně identity). Pětina respondentů přitom pociťuje nesoulad mezi osobou, kterou představují ostatním, a jejich skutečným já. Formování identity a její prezentace ve vztahu k mezilidským vztahům většinově neprobíhá za účasti přetvářky, ale přesto je vnímání vlastní identity odlišné od jejího vnímání jinými lidmi. To může být způsobeno paradoxem identity nazvaným *já vs. my*, tedy nevědomým přizpůsobováním své sebeprezentace ve společnosti.

Méně než pětina dotázaných studentů stále není ve stabilní partnerství. Odcizení s morálními hodnotami rodičů popisuje podobný počet respondentů.

S krizí autority se potýká přibližně pětina respondentů. V rámci studentského prostředí, ze kterého respondenti pocházejí, mohou autority zahrnovat vyučující, akademické či administrativní pracovníky ze ZČU, nebo rodiče a jiné autoritativní postavy v osobním životě studentů. Skutečnost, že každý pátý dotázaný student uvádí problém s uznáváním autorit, je zajímavým poznatkem, který může odrážet různorodé faktory, jako je například jejich postoj k hierarchii, zkušenost s autoritami v minulosti, či dokonce jejich osobní hodnoty a přesvědčení. Tato skutečnost může mít dopady na jejich sebe prezentaci a interakce.

Výsledky položek z kategorie emocí zodpovídají DVO 3: *Jaké je sebepojetí adolescentů studujících na ZČU v oblasti emocí?*

S neschopností identifikovat a popsat své emoce se ztotožňuje téměř třetina respondentů. V rámci zformovaného sebepojetí a ucelené představě o sobě samém můžeme právě tuto schopnost řadit mezi aspekty, které o zformované identitě vypovídají, neboť definice emocí souvisí s racionalizací svého chování, ať už v konkrétní situaci či obecně.

Pocit nepříslušnosti a nesounáležitosti, typický příznak krize identity, vyjádřila více než čtvrtina dotázaných studentů, což lze považovat za závažné zjištění, poněvadž právě příslušnost ať už ke skupině, instituci či entitě tvoří nedílnou součást identity.

Každý čtvrtý respondent souhlasí s tvrzením, že se potýká se sebevražednými sklony. Právě sebevražda může být vyústěním bezmoci a bezvýchodnosti, se kterými se jedinec v krizi identity potýká, ale může být samozřejmě výsledkem jiných psychických problémů.

Výsledky položek z kategorie sociokulturních faktorů odpovídají na DVO 4: *Jaký je vliv sociokulturních faktorů ovlivňujících vývoj generace Z na proces sebepojetí adolescentů studujících na ZČU?* Sociokulturními faktory, které se podílí na formování sebepojetí jedince, jsou míněny především vnější vlivy působící na jedincovo vnímání světa a sebe sama, a především frustrace, již mohou tyto vlivy vyvolávat.

Více než polovina respondentů pociťuje frustraci z ekonomické situace, ať už z osobní či globální. Vůči politické situaci frustraci vnímá méně než polovina dotázaných

studentů, v kontextu časoprostoru se lze domnívat, že se jedná především o medializované probíhající válečné konflikty nebo ideologické konflikty. Environmentální problém, kterým je klimatická změna, frustruje třetinu dotázaných.

Právě nejistá či nestabilní ekonomická situace, válečné konflikty či environmentální problémy mohou mít v adolescenci vliv na formování identity vyvoláváním stresu, pocitu nejistoty, pocitu nedostatečné kontroly nad svým životem a budoucností, pocitem bezmoci.

Co se týče návykových látek, respondentů, kteří se významně hlásí k časté konzumaci alkoholu či cigaret, jsou jednotky. Aktivní účast v návykovém chování může mít dopad na formování identity adolescentů tím, že ovlivňuje jejich vnímání sebe sama, sociální interakce a životní cíle. Právě toxikomanie může fungovat jako únik z reality, v kontextu formování identity může jít dokonce o obcházení celého procesu.

Užívání sociálních sítí, častý atribut připisovaný generaci Z, považuje za nutnou součást svého života téměř třetina dotázaných studentů. Sociální sítě mohou mít na adolescenta formujícího vlastní identitu vliv především v oblastech sebe prezentace, v porovnávání se s ostatními, v interakci a mezilidských vztazích, v ovlivňování hodnot a postojů.

Naprostá většina respondentů si svůj studijní obor nezvolila náhodně, nýbrž předem promyšleně. Stejně tak vysoké procento dotázaných nevyjadřuje úmysl studium ukončit předčasně. Téměř polovina respondentů má také jasnou představu o své budoucnosti po ukončení studia. Zatímco nejasnou představu o budoucnosti po ukončení studia vyjádřila více než třetina respondentů, nejasnou představu o založení či nezaložení rodiny má pouze necelá čtvrtina respondentů.

Na základě výsledků analýzy vztahu studentů Západočeské univerzity k vnímání sebe sama, k emocím, sociálním vztahům a sociokulturním faktorům lze konstatovat, že proces formování celkového sebepojetí adolescentů je komplexní a mnohostranný.

Krise identity je stavem víceméně přirozeným v období pubescence či rané adolescence, ovšem většina vzorku se nachází ve fázi pozdní adolescence. Mezi příznaky stále nezformované identity, které respondenti vykazují, patří především neschopnost

definovat své závazky, neschopnost popsat své emoce, problémy s rozhodováním, odlišnost mezi vnímáním sebe sama a tím, jak je vnímají ostatní, nepřipravenost na roli dospělého či zahlcení rolemi a povinnostmi již v období adolescence.

Dalšími závažnými faktory krize identity, vyskytujícími se ve větším množství u výzkumného vzorku, jsou pak pocity nepříslušnosti a nesounáležitosti, či dokonce sebevražedná krize. Studentům ZČU potýkajícím se s těmito pocity by měla být věnována zvýšená pozornost prostřednictvím poskytování psychologických a terapeutických služeb.

Prodlužování krize identity do pozdní adolescence je u současné generace vyvoláváno také vnějšími vlivy, především hrozbami, nejistotou budoucností v různých oblastech, pocitem nedostatečné kontroly nad vlastním životem. Tato zjištění ukazují na důležitost porozumění interakcím mezi jednotlivými aspekty života mladých lidí a jejich vlivu na proces formování identity v adolescenci.

Setkáváme-li se s názory, že dnešní generace *neví, co chce*, je jí připisován nihilismus, touha po jedinečnosti, hypersenzitivita či dokonce rozmazlenost, je nutné si uvědomit, že drtivá většina generace Z se nachází v adolescentním věku. Stejně jako se navyšuje hranice dožití, navyšuje se i hranice ukončení adolescence. Krize identity v adolescenci, která bývá literaturou zasazována do období pubescence, může přecházet do pozdní adolescence a trvat tak až po dobu vysokoškolského studia.

Kdybychom měli k dispozici výsledky od skupiny adolescentů, kteří vysokoškolské studium nepodstupují, ale již se plně zařadili do pracovního života, bylo by zajímavé sledovat, jestli v ohledu zformování identity dochází mezi těmito dvěma skupinami k zásadním rozdílům, či nikoliv.

Mezi doporučení v prostředí ZČU můžeme zařadit zviditelnění poradenských služeb zaměřených na duševní zdraví studentů, především psychologické poradny, svépomocné skupiny či podpůrné skupiny. Povědomí o těchto službách poskytovaných ZČU mezi studenty není vysoké a jejich výraznější propagace by mohla jedincům bojujícím s popsány příznaky krize identity pomoci při nalezení podpory. V otázce budoucích cílů, rozhodování a kariéry by jakožto možnost podpory mělo být rozšířeno do povědomí studentů kariérní či studijní poradenství, které ZČU rovněž nabízí.

Identitární krize u adolescentů, duševní zdraví a vnitřní prožívání studentů jsou témata, která si zcela jistě zaslouží další výzkumy, v rámci kterých by byl kladen důraz na identifikaci specifických potřeb a trendů mezi studenty.

ZÁVĚR

Hledání vlastní identity představuje ve vývojovém období adolescence přirozený jev, ovšem krize identity může přecházet i do věku, jehož zařazení do vývojové fáze adolescence je při nejmenším diskutabilní, a může s sebou nést nepříjemné prožívání.

Díky 113 respondentům máme možnost více porozumět sebepojetí studentů Západočeské univerzity. Výsledky mapujícího výzkumu předkládají obecné závěry, že téměř polovina respondentů se cítí nejistě ohledně vlastního směřování v životě a kým ve skutečnosti jsou, více než čtvrtině respondentů dělá problém vytvořit si stabilní obraz vlastní identity, stejně tak formulace závazků (tj. postojů, názorů, hodnot, přesvědčení a cílů). V kontextu mezilidských vztahů výsledky naznačují, že čtvrtina respondentů podléhá paradoxu identity nazvanému já vs. my a více než polovina dotázaných má tendenci srovnávat se s vrstevníky. Co se týče emočního prožívání, čtvrtina respondentů se potýká se sebevražednými myšlenkami a s pocity nepříslušnosti a nesounáležitosti, což jsou závažná zjištění, kterým musí být věnována zvýšená pozornost. Z vnějších faktorů působí adolescentům frustraci především ekonomická a politická situace. Více než polovina dotázaných projevuje spokojenost se svým studijním oborem.

Tato zjištění poukazují na důležitost poskytování podpory mladým lidem v procesu formování identity a zvládnání emocionálních a sociálních výzev, které s tímto procesem souvisí. Aspekty a příznaky krize identity mohou sloužit jako odpověď na otázky, které problémy a chování generace Z vyvolává.

Vysoká reliabilita dotazníku jako výzkumného nástroje nás motivuje k jeho rozvoji a dalšímu budoucímu využití.

Pokud jsem si na samém prvopočátku práce kladl otázku, zdali se ve svých 21 letech nacházím v krizi středního věku, prozkoumání této problematiky mi pomohlo odhalit, že právě krizí středního věku se ozývá adolescentní krize identity a určité podobné prvky je spojují. Zatímco v adolescenci si klademe otázku: *kdo jsem?*, ve středním věku pak dochází k revizi a zkoušce stanovené odpovědi na tuto otázku. Paradoxní zůstává fakt, že jsem tehdy své příznaky připisoval krizi středního věku, což svědčí o tom, že krizi středního věku je věnována mnohem větší pozornost než adolescentní krizi identity.

RESUMÉ

V bakalářské práci se věnujeme tématu krize identity v adolescenci. V teoretické části podrobně přibližujeme související problematiku, jako je časové vymezení adolescence, vývojové úkoly v tomto období, definice identity, vybrané teorie identity, životní krize, depersonalizační krize v adolescenci, blízkost krize identity v adolescenci ke krizi středního věku. Ve vztahu k dnešní generaci se soustředíme na atributy generace Z, faktory působící na vývoj dnešních adolescentů či na pejorativně vnímané označení generace sněhových vloček. V přehledové studii popisujeme již provedené výzkumy zaměřené na identitu adolescentů.

V praktické části práce došlo prostřednictvím dotazníku k získání postojů, názorů a informací od studentů Západočeské univerzity. Výzkum byl zaměřen na zmapování stavu identity respondentů na základě teoretických předpokladů. Výsledky naznačují, že krize identity nemusí být záležitostí pouze pubescence, ale může přecházet až do období vysokoškolského studia. Třetina vzorku se potýká s nepřípraveností na roli dospělého nebo s chybějící schopností konzistentního vnímání sebe sama. Až čtvrtina studentů se potýká s příznaky adolescentní krize identity, jako je neschopnost definovat své závazky či pocit nepříslušnosti. Závažným výsledkem vyžadujícím zvýšenou pozornost je fakt, že každý čtvrtý dotázaný student se potýká se suicidálními myšlenkami.

Ve výzkumné části se také soustředíme na explorativní analýzu a reliabilitu dotazníku. Právě vysoká reliabilita dotazníku nás motivuje k jeho dalšímu rozvoji a využití v budoucnu.

Summary

In the bachelor thesis we deal with the topic of identity crisis in adolescence. In the theoretical part we present in detail the issues related to the topic, such as the temporal definition of adolescence, developmental tasks in this period, the definition of identity and the introduction of selected identity theories, life crisis, depersonalization crisis in adolescence, the proximity of identity crisis in adolescence to the midlife crisis. In relation to today's generation, we focus on the attributes of Generation Z, the factors influencing

the development of today's adolescents or the pejoratively perceived label of the snowflake generation. In this review study, we describe research already conducted on the identity of adolescents.

In the practical part of the work, attitudes, opinions and information concerning the process of identity formation among students of the University of West Bohemia were obtained through a questionnaire. The research was aimed at mapping the identity states of the respondents based on theoretical assumptions.

The results suggest that identity crisis may not be a matter of early or middle adolescence only, but may extend into the period of university studies. One-third of the sample struggles with unpreparedness for the adult role or a lack of consistent self-concept. Up to a quarter of students struggle with symptoms of an adolescent identity crisis, such as an inability to define their commitments or feelings of inadequacy. A serious result requiring increased attention is the fact that one in four students surveyed struggles with suicidal thoughts.

In the research part we also focus on the exploratory analysis and reliability of the questionnaire. It is the high reliability of the questionnaire that motivates us to further develop and use it in the future.

SEZNAM LITERATURY

BAJČIOVÁ, Viera; TOMÁŠEK, Jiří a ŠTĚRBA, Jaroslav, 2011. *Nádory adolescentů a mladých dospělých*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3554-2.

BLATNÝ, Marek (ed.), 2016. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3462-3.

ERIKSON, Erik H., 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-380-8.

FIFKOVÁ, Hana, 2008. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1696-1.

CAST, Verena, 2010. *Krise a tvořivý přístup k ní: typy životních krizí, jejich dynamika a možnosti krizové intervence*. Vyd. 2. Přeložil Jana VAŠKOVÁ. Spektrum (Portál). Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-800-5.

KOPECKÁ, Ilona, 2011. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3875-8.

MACEK, Petr, 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 807178348x.

RAJESWARI, P., 2022. *Crisis Intervention*. Dostupné také z: <https://icon.ac.in/wp-content/uploads/2022/07/crisis-intervention-docu.pdf>.

ŘÍČAN, Pavel, 2006, c2004. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-124-7.

SLEZÁČKOVÁ, Alena, 2012. *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Psyché. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3507-8.

The Need for a Sense of Identity. Online. Dostupné z: <https://changingminds.org/explanations/needs/identity.htm#Paradox>. [cit. 2024-02-04].

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1428-8.

ZÁVODNÁ, Lucie Sára a FALCH, Torberg (ed.), 2022. *Výuka generace sněhových vloček: nové metody a výzvy: sborník příspěvků z kulatého stolu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, nakladatelství Oeconomica. ISBN 978-80-245-2452-8.

Citované elektronické články

ČIHÁKOVÁ, Bohumila, 2023. Generace sněhových vloček? Rodiče by se měli zamyslet, zda jsou pro děti vzorem. Online. *Deník*. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/marketa-svamberk-sauerova-generace-z-snehovych-vlocek.html. [cit. 2024-02-04].

GOTH, Kirstin; FOELSCH, Pamela; SCHLÜTER-MÜLLER, Susanne; BIRKHÖLZER, Marc; JUNG, Emanuel et al., 2012. Assessment of identity development and identity diffusion in adolescence - Theoretical basis and psychometric properties of the self-report questionnaire AIDA. Online. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. Roč. 6, č. 1. ISSN 1753-2000. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/1753-2000-6-27>. [cit. 2024-02-04].

PILARSKA, Aleksandra, 2014. Self-Construal as a Mediator Between Identity Structure and Subjective Well-Being. Online. *Current Psychology*. Roč. 33, č. 2, s. 130-154. ISSN 1046-1310. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s12144-013-9202-5>. [cit. 2024-02-08].

POUCHA, Tomáš, 2023. Jak jednat s nastupující rozmazlenou generací? Online. *Magnoli*. Dostupné z: <https://www.magnoli.cz/jak-jednat-s-nastupujici-rozmazlenou-generaci/>. [cit. 2024-02-04].

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů.	24
Graf 2: Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci.	25
Graf 3: Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení.	26
Graf 4: Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu.	26
Graf 5: Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám.	27
Graf 6: Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu.	28
Graf 7: V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout.	28
Graf 8: Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami.	29
Graf 9: Nepřipadám si k ničemu kompetentní.	29
Graf 10: Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama.	30
Graf 11: Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje.	31
Graf 12: Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného.	31
Graf 13: Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu.	32
Graf 14: Často nevidím ve věcech smysl.	33
Graf 15: Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě.	33
Graf 16: Nejsem připraven/a na roli dospělého.	34
Graf 17: To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, kdo ve skutečnosti jsem.	35
Graf 18: Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji.	36
Graf 19: Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch.	36
Graf 20: Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já.	37
Graf 21: Lidé jsou překvapení, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli.	38
Graf 22: Moje vztahy často končí po pár měsících.	39
Graf 23: Mám problém s uznáváním autorit.	40
Graf 24: Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí.	41
Graf 25: Připadá mi, že nikam nepatřím.	42
Graf 26: Často nedokážu popsat své emoce.	43
Graf 27: Když jsem o samotě, cítím se bezmocně.	44
Graf 28: Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti.	44
Graf 29: Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní.	45
Graf 30: Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné.	46
Graf 31: Politická situace ve světě mě frustruje.	47
Graf 32: Dělán si starosti ohledně klimatické změny.	47
Graf 33: Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život.	48
Graf 34: Ekonomická situace mě frustruje.	49
Graf 35: Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života.	49
Graf 36: Alkohol piji často.	50
Graf 37: Jsem aktivním kuřákem.	51
Graf 38: Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a.	51
Graf 39: Svůj studijní obor jsem si zvolil/a víceméně náhodně.	52
Graf 40: Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a o ukončení studia.	52

Graf 41: Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat.	53
Tabulka 1: Fakulta ZČU, na které respondent studuje.	24
Tabulka 2: Spolehlivost frekvenční škály.	54
Tabulka 3: Frekvenční statistika spolehlivosti jednotlivých položek.....	55
Tabulka 4: Faktorová analýza.....	58

PŘÍLOHY

Seznam dotazníkových položek

Vnímání sebe sama

1. Často se cítím nejistě v tom, kdo jsem a co v životě chci.
2. Mám potíže s definováním svých osobních hodnot a přesvědčení.
3. Ohledně své budoucnosti a životních cílů nemám jasnou představu.
4. Cítím nespokojenost s tím, jakým člověkem se stávám.
5. Mám tendenci zpochybňovat svá životní rozhodnutí a cestu, po které jdu.
6. V důležitých volbách týkajících se mé budoucnosti mám problémy se rozhodnout.
7. Mé vnímání sebe sama prochází často výraznými změnami.
8. Nepřipadám si k ničemu kompetentní.
9. Je pro mě náročné vytvořit si stabilní a konzistentní vnímání sebe sama.
10. Nedokážu přesně formulovat své názory a postoje.
11. Ve volbách a při rozhodování se spoléhám na radu někoho jiného.
12. Nemám jasnou představu o tom, zda chci v budoucnu rodinu.
13. Často nevidím ve věcech smysl.
14. Často se cítím zahlcen/a různými rolemi a povinnostmi ve svém životě.
15. Nejsem připraven/a na roli dospělého.

Vztahy

16. To, jak mě vnímají ostatní lidé, je odlišné od toho, jak se vnímám já, jaký/á ve skutečnosti jsem.
17. Dělá mi problém vyjadřovat před ostatními mé pravé já, často se přetvařuji.
18. Mám tendenci se srovnávat s vrstevníky, pokud jde o úspěch.

19. Pociťuji nesoulad mezi osobou, kterou představuji ostatním, a svým skutečným já.

20. Lidé jsou překvapení, když mě vidí, jak se chovám v situacích, ve kterých mě ještě neviděli.

21. Moje vztahy často končí po pár měsících.

22. Mám problém s uznáváním autorit.

23. Morální hodnoty mých rodičů jsou mi cizí.

Emoce

24. Připadá mi, že nikam nepatřím.

25. Často nedokážu popsat své emoce.

26. Když jsem o samotě, cítím se bezmocně.

27. Ztrácím důvěru ve vlastní schopnosti.

28. Při rozhodování o sobě se cítím nekompetentní.

29. Často mě přepadají myšlenky, které by se daly označit za sebevražedné.

Sociokulturní faktory

30. Politická situace ve světě mě frustruje.

31. Dělán si starosti ohledně klimatické změny.

32. Pandemie koronaviru negativně ovlivnila můj život.

33. Ekonomická situace mě frustruje.

34. Sociální sítě považuji za nutnou součást mého života.

35. Alkohol piji často.

36. Jsem aktivním kuřákem.

37. Se svým studijním oborem nejsem spokojen/a/*.

38. Svůj studijní obor jsem si zvolil/a/* víceméně náhodně.

39. Přemýšlím nebo jsem přemýšlel/a/* o ukončení studia.

40. Nemám jasnou představu o tom, co chci po dokončení studia dělat.